

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته څېرمه

لیکوال: ډاکټر معمار حشمت الله اتمر

پېڅلیک: غبرگولی ۱۴۰۳ لېږدی

Ketabton.com

د خاورو لاندې ښار

د خاورو لاندې ښار

.....

ليکي پوهه:

سرليک: د خاورو لاندې ښار

ليکوال: ډاکټر معمار (مهندس) حشمت الله، و، اتمر،،

ابډيتور:

د پڅښتنې ډيزان: ډاکټر معمار (مهندس) حشمت الله، و، اتمر،،

خپرندوی:

چاپشمبر: ۳۰

چاپ نېټه: مياشت - غبرگولی / کال ۱۴۰۳

واټس اپ: +۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸

برېښنالیک: atmar_hashmatullah@yahoo.com

د چاپ حقوق له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ

ښوونې ترې د گټې اخيستني اجازه نه شته.

د خاورو لاندې ښار

.....

لړليک

چوپړی

سرليک

- ۱..... پختی
- ۲..... بسم الله الرحمن الرحيم
- ۳..... ليکي پوهه:
- ۴..... لړليک
- ۸..... تران (پيل، شروع، بريد)
- ۱۱..... مننه په څو لنډو کړښو کې
- ۱۲..... د يادښتونو له پاره:
- ۱۳..... عمومي مالومات (معلومات)
- ۱۳..... لوگر ولايت:
- ۱۳..... آرپوهنه:
- ۱۷..... "د لوگر پنځه زره کلن لرغونی ښار" ميس عينک:
- ۲۵..... د عينک مسو لرغونی سيمه:
- ۲۶..... تاريخ:
- ۲۷..... د کان پراخه کمپليکس او د راهبانو معبد:
- ۳۰..... د ژغورنې کيندنې:
- ۳۱..... وروستي پرمختگونه:
- ۳۳..... د هغه وخت صوفيانو عبادتگاه وي:
- ۳۳..... سيمانتیک بيا کتنه:
- ۳۴..... پيداښت:

د خاورو لاندې ښار

-
۳۶ ودانۍ:
۳۷ درجه بندي:
۳۸ د صوفيانو عبادتگاه وو رواج:
۵۲ پاچا غونډۍ (شاه تپه):
۵۶ استوگن ځايونه:
۵۷ د افغانانو مېشت ځايونو پېژندل، جلا كول او ویشل:
۶۳ د استوگن ځای تعريف:
۶۳ رواني بدلونونه:
۶۴ د اوسني استوگن ځای برخې:
۶۵ د استوگن ځايونو ځانگړي ډولونه:
۶۶ د عينک مسو سيمي استوگن ځايونه:
۶۷ رس خاوره:
۶۸ په ودانيزو چارو کې د رس خاورې کارونه:
۶۹ د لويديځو او ختيزو غونډيو استوگن ځايونو پرتله:
۷۱ د لويديزو غونډيو استوگن ځايونه:
۱۱۸ د خونو(کوټو) چتونه:
۱۲۴ سمڅي:
۱۲۵ په نړۍ کې د خلکو مېشتېدو لاملونه:
۱۴۶ بودايي ستوپاوې:
۱۴۹ سانچي ستره ستوپا:
۱۴۹ د مندر او ستوپا ترمنځ توپير:
۱۴۹ د موريان امپراتور اشوکا:

د خاورو لاندې ښار

-
- د ستوپا سمبول: ۱۵۰
- د ستوپا جوړل: ۱۵۰
- د ستوپا مانا (معنی) ۱۵۰
- د ستوپا اصلي برخه: ۱۵۰
- د ستوپا جوړښت: ۱۵۱
- عبادت په ستوپا وو کې: ۱۵۲
- د ستوپا پیدایښت: ۱۵۲
- په نړۍ کې لومړۍ ستوپا: ۱۵۲
- د ستوپا نوم: ۱۵۳
- د ستوپا کارونه: ۱۵۳
- تر ټولو لوی ستوپا (Jetavanaramaya): ۱۵۳
- د ستوپا په اړه په زړه پورې حقایق: ۱۵۴
- د بودا دعا: ۱۵۴
- د بودیزم ۸ سمبولونه یا اته غوره نښې: ۱۵۴
- د ستوپا ډولونه: ۱۵۵
- د اسیا تر ټولو لوړ ستوپا: ۱۵۵
- د ستوپا اهمیت: ۱۵۶
- د ستوپا کښنودل: ۱۵۶
- د ستوپا شکل: ۱۵۶
- د ستوپا بڼه: ۱۵۷
- د ستوپا پلان یا پاسنۍ لید: ۱۶۸
- د ستوپا مخامخ لید (نما): ۱۷۰

د خاورو لاندې ښار

.....	
۲۰۶	مجسمې
۲۰۶	د مجسمو جوړولو تاريخ:
۲۰۷	د مجسمو جوړولو تاريخ په افغانستان کې:
۲۳۶	د لاتوس گل پر سر ناسته کارگي (مجسمه):
۲۴۱	پيسې (سکې)
۲۴۱	د لومړۍ سکې جوړولو تاريخ:
۲۴۵	گانې (زېورات):
۲۴۶	انساني شکلونه په بېلا بېلو ډولونو:
۲۵۱	کيندل شوي (کندنکاري) آثار:
۲۵۴	کوشنۍ يا د سينگار له پاره مجسمې:
۲۶۵	د ورځني (روزمره) ژوند وسايل:
۲۶۸	ختو لوبني:
۲۶۹	د لوبنو جوړولو مرحلې:
۲۸۸	اوسپنيز (فلزي) لوبني:
۲۹۱	د کور سينگار وسايل:
۲۹۴	سرچينه:
۲۹۵	د چاپ شويو کتابونو لېست
۲۹۹	د کار لاندې کتابونو لېست
۳۰۰	د امکان او وخت په صورت کې
۳۰۱	د پختۍ خټ

د خاورو لاندې ښار

.....

تران (پیل، شروع، برید)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ إِجْلَالًا
لِقُدْرَتِهِ، وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خُضُوعًا لِعِزَّتِهِ، وَصَلَّى
اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ .

بي پایه ستاینه او بي حده مننه، د هغه سپېڅلي ذات نه چي د وجود
مانی او کاینات یې د انساني وجود د تکامل او د انسان له پاره د خپل
سپېڅلي ذات او عبادت د حقیقت له پېژندلو پرته جوړ کړل. هغه د ذات
پوهه، عالي، لوړ او ښکلي نومونه دي، او کائناتو د پیدایښت یوه حتمي
لامل دی.

عظمت، د ټولې نړۍ موجودیت، د ناڅاپه څخه راوتل، حق ته د رسېدو
جوهر په یوه والي کي د اعتراف، تباهی او بي وسی یوه له لوړو وسیلو
څخه دی.

گرانو لوستونکو!

دا ځل می و غوښتل د نوي تحقیق په اړه په لاندې نوم (د خاورو لاندې
ښار) چې پنځمې نه تر څلورمې پېړۍ پورې اړه او د عینک مسو کان
ته څېرمه شتون لري، د خپلو کتابونو مینوالو او لوستونکو سره ګډ
(شریکه) کړم.

زما د کتابونو مېنه وال یوازې معماران او انجینران نه دي، نه باید
اوسي، نوځکه غواړم ورځ په ورځ د خپلو لیکونو کي توپیر راوړم چي
د هرې څانګې مېنه وال په کي ډېر شي، دا کار به ما دېته اړ کړي چي
لیکنی می توپیر و لري او هم به می مینه وال ډېر شي.

د خاورو لاندې ښار

.....

پاکه ربه!

زموږ له پاره خپله لاره بې ستونزې کړه، تر څو موږ له تا پرته بل څوک و نه وینو او نه یې پیژنو.

زموږ سره مرسته وکړه تر څو موږ په وجود کې د غرور نڅښه پاتې نه شي او د اسلام د دین له سپیڅلو بنده گانو څخه مو و بولي.

یادښتونه:

۱. د کتاب عنوان غوره کول

تر ټولو مهم ټکی د یوه کتاب له پاره د عنوان ټاکل یا غوره کول دي چې د کتاب ټولې د ننه برخې پر هغه عنوان پورې اړه او یا څرخي (څرخیري).

ښار هغه ځای دی چې د نفوسو لوړه کچه، سیاسي، اداري او تاریخي مرکزیت ولري، چېرې چې د خلکو اصلي فعالیت غیر کرنیز وي او ښاري همغږي لري چې د محلي حکومت له لارې اداره کېږي.

په نړۍ کې لومړی ښار په ۵۵۰۰ د میلاد نه د مخه په میسوپوټامیا کې تاسیس شو، په لومړیو ښارونو کې، نفوس لږ وو، ځکه چې زارو ښارونو یوه دیوال درلود او څلور خواوو ته یې د نظامي دفاع له پاره، ترې تاو کړي وه.

د تاریخ پوهانو د وینا له مخې، له پیل راهیسې، انسانانو هڅه وکړه چې د ژوند له پخوانیو لارو لکه ځنگلونو، سمڅو (غارونو)، خیمو کې ژوند، کړنه او د کلیو ژوند څخه و باسي، د ځان له پاره ښه ژوند چمتو کړي او د دې هدف له پاره، ښارونه تاسیس شوو.

د خاورو لاندې ښار

.....
د عینک مسو کان ته څېرمه ښار کوم چې تر خاورو لاندې دی، لاندې
ښاري ځانگړتیاوې لري لکه:

استوگن ځایونه، راکړې ورکړې (تجارتې) مرکز، بودايي عبادت
ځایونه، د هغه وخت صوفیانو عبادتگاه وي، کوشني مسو ویلو کولو
کارخاني، لارښوونې (رهبري) مرکزیت چې پاچا تپي (شاه تپي) په
نوم یادېږي، تر اوسه په سیمې کې په ویجاړه توگه شتون او
تصویرونه یې هم په دې کتاب کې د لا ډېرو مالوماتو(معلوماتو) له
پاره خپاره او یا ځای پر ځای شوي دي.

ما هم د هر اړخیزو څېړونو، مطالعې د ښار اصولو په پام کې نیونې
نه وروسته، د دې کتاب له پاره « د خاورو لاندې ښار» نوم غوره
کړ، کوم چې په رښتیا هم تر خاورو لاندې دی، خدای وکړي چې
لوستونکي ترې گټه واخلي.

۲. د نظر ټولو خاوندانو او هغه څوک چې دا کتاب لولي په ډېر درنښت
هېله کېږي چې، خپلې غوښتنې او وړاندیزونه د دې کتاب د بیا کتنې
له پاره، زما سره گډ (شریکه) کړی.

Whatsapp: ۰۰۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸

په ډېر درنښت
ډاکټر معمار حشمت الله اتمر

د خاورو لاندې ښار

.....

مننه په څو لنډو کرښو کې

د یادوني وړ ده چې ښاغلی الحاج مولوي صیب (صاحب) عبدالرؤف خدام هېواد یوه له تکړه، سترو او مشهورو دیني علماوو او د لوگر ولایت خوښی (خوشي) ولسوالۍ اوسېدونکو څخه دی.

هغه تل زیار باسي چې هر کس سره د خپلې وسي او توان په اندازه په بېلا بېلو ښو لارښوونې او مرستې وکړي.

د هغه یوې مهمې او تل پاتې مرستو څخه، کولای شم د دې کتاب په هڅونې او ملاتړ څخه په ډېر درنښت یادونه وکړم.

د خدای تعالی نه، ذکر شوي (یاد شوي) الحاج مولوي صیب ته روغ صحت، خوښي، اوږد ژوند (عمر) او اجر و نه غواړم.

په درنښت

ډاکټر معمار (مهندس) حشمت الله اتمر

د خاورو لاندې ښار

.....

د یادښتونو له پاره:

..... ۱-

..... ۲-

..... ۳-

..... ۴-

..... ۵-

..... ۶-

..... ۷-

..... ۸-

..... ۹-

..... ۱۰-

د خاورو لاندې ښار

.....

عمومي مالومات (معلومات)

لوگر ولايت:

لوگر ولايت يوه د افغانستان ۳۴ ولايتونو له ډلې څخه دی، چې لوگر ويي د پښتو ژبې د دوو ویننو ترنگ دی:

(لوی) او (غر)، چې په ختیځ زون او د کابل ولايت په سویل ختیځي سیمې، کې پروت دی.

آرپوهنه:

د لوگر کليمې په اړه دوي ډوله څېړنې تر سره شوي دي.

- لومړۍ ايتمولوژيکه او دوېيمه فولک ايتمولوژيکه څېړنه ده.

- ايتمولوژي په ژبپوهنې کې د يوې کليمې يا ويي د ريښې پلټنې ته وايي.

او فولک ايتکولوژي بيا په ژبپوهنې کې د يوې کليمې ولسي يا عاميانه ريښې پلټنې ميتود ته وايي.

په لومړۍ څېړنه کې د لوگر ويي له دوو مورفيمونو (لو) او (گر) څخه رغېدلې دي، چې (لو) د لوی، ستر په مانا او (گر) د غر يا غره په مانا دی.

په روسي ژبه کې غره ته گره (Гора) ويل کېږي او په ټولو سلاوي ژبو کې د (گر، گره، گري) ريښه شتون لري.

د خاورو لاندې ښار

.....
دغه کلیمه په سانسکریټ کې د (گیري) giri په اوستا کې gairi
اورمري کې د giri په جوله او ښه کارېده، چې د پښتو ژبې کې د
(غر) په ډول تر اوسه ژوندۍ پاتې شوې ده.
په اردو ژبې کې اوس هم د (گهر) ویی شتون لري، چې کور ته ویل
کېږي.

زما په آند دا (گهر) د همدغه (گر او غر) زړه ښه ده نو ځکه پخوانیو
آریایانو له بېلا بېلو سېلاوونو او نورو طبیعي آفاتو څخه ژغورنې په
موخه ډېر په غرونو کې میشت کېدل.
دا غرونه د دوی له پاره له بېدیا او اوارې څخه ښه په امن استوگن
ځي وو.

نو ځکه په اردو ژبې کې کور ته (گهر) ویل کېږي، چې هماغه د
پخواني (غر) چې د استوگن ځي په مفهوم کارېده، اوس هم کارېږي.

د (گر) کلیمې په اړه لوی استاد علامه عبدالحی حبیبي وايي چې:
په سانسکریټ کې (غر) ته (گیري) ویل کېږي او په لرغوني فارس
کې دغې کلیمې ته د توماسچک په وینا (گر) ویل کېده.
اروپایي څېړونکو چې د بابلي کتیبو په اړه کومې څېړنې کړي، نو په
هغو کې د (گر) کلیمه دغره له پاره کارول شوې ده.

دا چې لوگر ته ولې لوی غر ویل شوی، علت یې دا دی چې په دې
سیمې کې لوړ او دنگ، دنگ غرونه ډیر زیات دي، چې لرلۍ یې
دپکتیا، پکتیکا او ډېره جاتو غرونو ته رسېږي.

د خاورو لاندې ښار

پاتې شوه دا خبره، چې لوی غر څرنګه (څنګه) په لوګر اوښتی، دا ژبني اومهالني ابدال یا اوښتني دي، چې د وخت په تېرېدو سره ژبني تېرنګونه بدلون مومي او کلیمې خپلې ښې بدلوي.

په آریایي ژبو کې دا ډول بېلګې ډېرې دي، لکه په پښتو کې هر هغه کلیمه چې له دوو خپلواکو مورفیمونو څخه تړښت موندلی وي، نو د لومړي مورفیم خپلواکه وروستی څپه غورځېږي، چې دې عملیې ته په تشریحي ژبپوهنه کې کمېدل (غورځېدل) یا Decreasing وایي. د ساري په توګه مونږ وایو (مرسته) دا یوه مورفیم ده، کله چې ور څخه نوم جوړوو، لکه (مرستندوی) نو وروستی (ه) واو له څپه تری لوبېږي.

همدا ډول په پوهنه کې چې په (پوهنځي) کې د (پوهنه) وروستی (ه) غورځېږي.

په دې ډول، دې ته ورته نورې بېلګې. په ځینو کتابونو کې لوګر ته لهوګر هم کارول شوی دی، خو دا کارونه ایتمولوجیک شالید، نه لري.

د لوګر دریم نوم لوکرنا دی. د یونان وتلي او نامتو جغرافیه لیکونکي بطليموس د کابل څیرمه سیمې د ارګردا (ارغنده) لوکرنا (لوګر) او بګردا (وردګ) په نومونو یادې کړي دي.

له دغو سیمو څخه یوه یې لوکرنا یا اوسنی لوګر چې د پلازمېنې کابل سویل ختیځ ته څېرمه، پروت دی. دوېمه څېړنه لوګر د کلیمې په اړه فولک ایتمولوجیکه څېړنه ده.

د خاورو لاندې ښار

.....
خېنې خلک وايي چې لوگر د (لوگر) يانې هغه کسان چې لو کوي په مانا ده.

دا پر ځای خبره ده، چې د دغې سيمې خلک خپل معيشت د کرهڼې له لارې سمبالوي او په دغې سيمې کې غنم هم ډېر کرل کېږي، خو دا تسميه له دې خبرې سره، هيڅ اړخ يا تړاو نه لگوي.

تر کومه ځايه چې زما تجربه ده، نو په لوگر کې دغنمو د لو کولو په وخت کې د لو له پاره له ختيځو ولايتونو څخه کسان راځي او لو کوي، چې په بدل کې يې غنم تر لاسه کوي. ان دا چې د دوی د ښه لو له کبله ځينې ختيځې (مشرقيوالي) کورنۍ په لوگر کې مېشت شوي او نورې بزگرۍ چارې پرمخ بيايي.

په خپله لوگريان لو او ترېشېر (ترېشل) نه کوي، نو د پورتنیو دلایلو پر بنسټ دغه ايتمولوجي چې د خلکو په ذهنونو کې بې ځای نيولی نا سمه او ستره تېروتنه ده.

لوگر په خاک پاک (پاکې خاورې) هم مشهور دی.

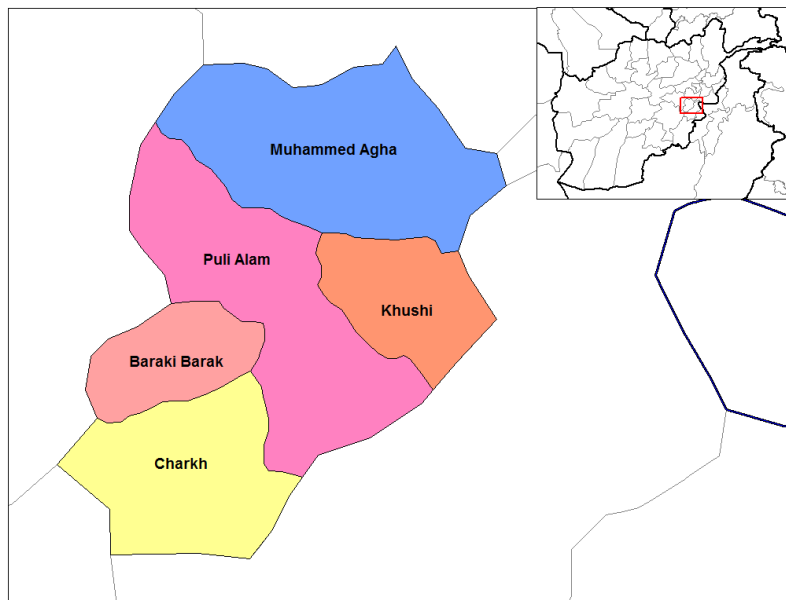
د دې نوم پس منظر داسې دی، چې حضرت عثمان (رض) (۲۵- ۳۵ هجري) کال کې افغانستان ته را ننوت، نو پر هغه مهال د ده جنگي قومندان (قومندان) عبد الرحمان بن سمره د غزني له لارې لوگر ته لاړ.

هغه وخت په لوگر کې بودايي دين دود و او لوگريان د نوموړي دين لارويان وو.

عبد الرحمان بن سمره د دې سيمې ټول وگړي د اسلام پر سپېڅلي دين مشرف کړل او وروسته بيا د حضرت عثمان (رض) له خوا د يوه ليک په ترڅ، لوگر ته د پاکې خاورې يا (خاک پاک) ستاېنې نوم ورکړل شو. [۱]

د خاورو لاندې ښار

.....

د لوگر ولايت نقشه (نقشه)

"د لوگر پنځه زره کلن لرغونی ښار" میس عینک:

لکه څنگه چې د برهمني او بودايي مذهبونو له تاریخي اسنادو څخه څرگندېږي، لرغون پوهانو د اوږدې مودې له پاره فکر کاوه چې د کابل کلتوري سیمه (له کاپیسا او بگرام څخه تر لوگر پورې غځېدلې) د ویدیک په پیل کې د ښاري تمدن یوه مرکز و او د اوسني تمدن د مسیح له پیدایښت څخه شاوخوا درې زره کاله مخکې د آسیا وچې په دې برخه کې و، خو داسې کوم سند شتون نه درلود چې ثابتې کړي چې د کابل او شاوخوا سیمو کې د "برونزو" په دوره کې ښاري ژوند شتون درلود.

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینکو مسو کان ښار ته، غزېدلي لاري انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوایي (فضایی) انځور

ځکه چې د مرانجان له غونډۍ څخه تر لاسه شویو څو لرغونو سکې پرته، د دې فرضي د پیاوړتیا له پاره نور تاریخي شواهد نه شته.

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوایي (فضایی) انځور

د خاورو لاندې ښار

.....
تر ۲۰۰۷ کال پورې د چین د (MCC) شرکت له خوا د عینک مسو ستر کان د استخراج او د دغې سیمې تاریخي اثارو ساتنې د لرغونپوهانو ډېره پاملرنه د عینک مسو لرغونې سیمې ته اړولې وه.

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوایې (فضایی) انځور

د عینک مسو په سیمه کې، د کوشان دورې د غونډیو په سر کې د خورا مهمو شخصیتونو او نازکو نقاشیو سره د بودا معبدونه شتون لري چې د لرغون پوهانو له خوا باید په زیر (دقت) سره و ساتل شي.

هغه مهال د نړۍ له هر گوټ څخه ګڼ شمېر لرغون پوهانو د عینک مسو له تاریخي سیمې څخه، لیدنه کوي.

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوایي (فضایي) انځور

د عینک مسو لرغونې غونډېو اوایي (فضایي) انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو لرغونې غونډېو اوایي (فضایي) انځور

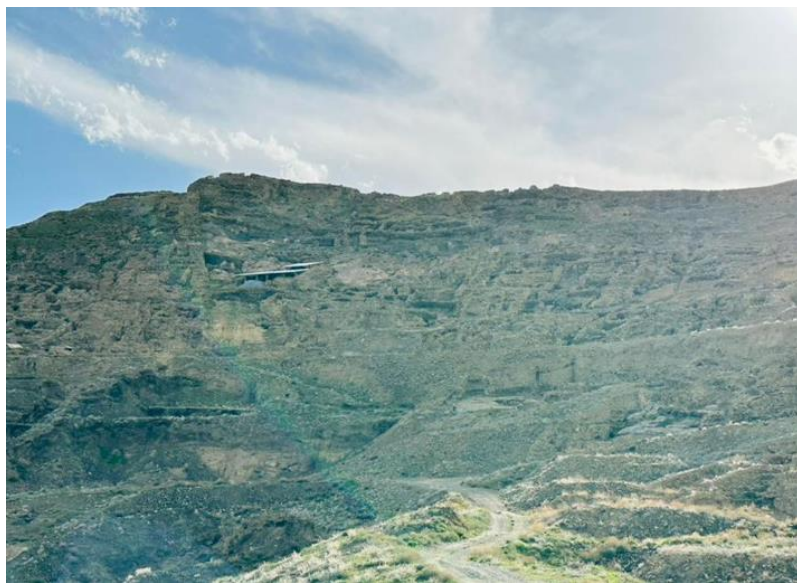

د عینک مسو لرغونې غونډېو اوایي (فضایي) انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو لرغونې غونډېو اوایي (فضایي) انځور

د عینک مسو یوې لرغونې غونډۍ مخامخ انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو یوې لرغونې غونډۍ څېړنیز انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو لرغونې سیمه:

د عینک مسو لرغونې سیمه د کابل سویل ختیځ ته په ۴۰ کیلومتري او په لوگر ولایت محمداغی ولسوالۍ کې، شتون لري. په دې سیمې کې د افغانستان د مسو ترټولو لوی او په نړۍ کې د مسو دوهم کان (معدن) دی.

د دغو کانونو تولید زېرمې ۱۱,۳ ملیون ټنه مس، یوه محدوده اندازه سره زر او د بودا معبدونو یوه لرغونې پیچلي (کمپلیکس) دی چې د برونزو دورې پورې اړه، لري.

د عینک مس، ۴۰ هکتار (۱۰۰ اکړ) پراخه ساحه لري چې په کې د بودا د صوفیانو عبادتگاه کمپلیکس، کورونه، له ۴۰۰ څخه ډېر (زیات) د بودا مجسمې، سټوپي او د بازار ساحې شتون لري. په دې سیمې کې د برونزو د دورې څخه ترلاسه شوي اثار شامل دي، او ځینې ترلاسه شوي اثار د ۳۰۰۰ کلونو څخه هم ډېر تاریخ لري.

د عینک مسو د اوسېدونکو شتمني د ساحې په پراخه اندازه او په ښه توګه ساتل شوي احاطه کې ښه استازیتوب کوي. لرغون پوهانو یوازې د بودا د کچې لاندې د ۵,۰۰۰ کلن زوړ برونزو د دورې د پاتې شونو په موندلو پیل کړی، چېرې چې د مسو لرغونې ویلي کوونکي ټټي هم شتون لري.

د ساحې لاندې د مسو موندلو له پاره د افغانستان لیوالتیا د دې ځای د ساتنې پرځای د ویجاړولو لامل کېږي.

د خاورو لاندې ښار

لرغون پوهانو د دې ځای انځورونه اخیستي، اثار یې ایستل شوي او کابل ملی موزیم ته لېږدول شوي دي. [۲]

تاریخ:

یاده سیمه د کابل ښار سویل ته په څلویښت کیلومترۍ او په لوگر ولایت کې د لومړي ځل له پاره په ۱۹۶۰ کال کې د فرانسوي جیولوجست ښاغلي البرت دی لایران له خوا وپېژندل شوه. هغه وویل :

د مسو دغه بډایه کان په داسې سیمې (ځای) کې شتون لري چې د لرغونو اثارو پاتې شوني په کې شته کومې چې ډېری یې زموږ دورې د لومړۍ پېړۍ پورې اړه لري.

په ۱۹۷۷ کې، د فرانسې د ساینسي څېړنو ملي مرکز څخه د لرغون پېژندونکو او جیولوجستانو یوې ډلې وخت (فرصت) تر لاسه کړ چې یوه ځل بیا دغه سیمه وگوري او لومړۍ تحلیل تایید کړي.

د مسو کان کیندنه چې د ۱۹۷۰ لسیزې په وروستیو کې د یوه شوروي اتحاد (تېر وخت) شرکت له خوا پلان شوې وه، د ۱۹۷۹ او ۲۰۰۱ کلونو ترمنځ په سیمه کې د امنیتي وضعیت له امله وځنډول شوه.

په همدې موده کې لوېت تالان هم وشو، چې په ۲۰۰۸ کال کې له یوې چینایي کمپنۍ سره کانونو د استخراج د پروژې د قرارداد په موخه د سیمې په خوندي کولو سره پای ته ورسېد.

د خاورو لاندې ښار

.....

د کان پراخه کمپلیکس او د راهبانو معبد:

د عینک د مسو ساحه د "بابا ولي غونډۍ" په نوم د ډېرې غونډۍ په شاوخوا کې پیژندل شوې وه چې د مسو معدني زیرمو سره ورته وې کومې چې په اسانۍ سره د لاسرسي وړ وې.

ډیری وختونه، د برونزو د دورې له پیل څخه، په سمه توګه (دقیقا) د لومړۍ پېړۍ څخه، د مسو فلز کان (معدن) کیندنې، تولید او بدلون روان و، دا کار تر اوومې پېړۍ پورې دوام وکړ او وروسته په بشپړه توګه ودرېد.

د لاسي صنایعو د دې پراخ فعالیت سره، لږترلږه د لومړۍ پېړۍ څخه وروسته، دا ممکنه ده چې د بودا معبدونه رامینځ ته کړي، چې ډیری یې قلعه شوي او د کانونو په شاوخوا کې شتون (موقعیت) لري او همدارنګه د عبادت ځایونه، چې رول (نقش) یې لا تر اوسه نه دي لیدل شوي، د کان کیندنې سیمې په زړه کې تعریف شوي، اړونده ګڼل کېږي.

د استخراج وړ ساحه د دېوال په مرستې (واسطه، ذریعه) ساتل کېږي کومې چې د لرغونې دورې یوه غښتلی (قوي) پټن ځای دی. په هېواد کې د لومړیو پېړیو هنري او مادي کلتور بډایه سمبول د افغانستان د لرغون پوهنې انستیتوت له خوا په ۲۰۰۹ کال کې کیندنې پیل شوې چې ډېر بډایه لرغوني اثار یې چمتو (برابر) کړي دي.

په دې ټولګه کې، تاسو د بودا، بودیساتو، او همدارنګه د هندي دیوی، درګا د مجسمې پاتې شوني په زرګونو د خټو مجسمې موندلی شوي دي.

د خاورو لاندې ښار

دلته د ډبرو، فلزي مجسمو، د دیوال انځورونو لوی شمیر شتون لري چې د کوشان او کوشان - ساسانیانو هنر دودونو ځانګړي اړخونه څرګندوي.

په ځمکه کې د ساتنې غوره شرطونه (شرایط) د دې لامل شوي چې د لرګیو ډیری مجسمې، د جامو، ودانیو، او همدارنګه سپېدار د ونې په پوټکي کې څو نسخې کشف شي، چې ځینې یې د بودايي سوترا خورا مشهورې دي، "د الماس سوترا".

په ډېره (زیاته) اندازه سکې هم ترلاسه شوې، چې ډیری یې په میس عینک کې د یوه ورکشاپ محصولات دي، چې ځینې نښې یې په سترګو کېږي.

همدار راز، د ساسانیانو د سپینو زرو نور ټوکرونه او د کوشان د سرو زرو سکې هم وموندل شوې، د دغې سیمې د لرغون پېژندنې چارې ښايي د څو نورو کلونو د پاره، دوام وکړي.

لکه څنګه چې د نوم څخه څرګندېږي، په میس عینک کې د مسو شتون د څه مودې له پاره پېژندل شوی، په داسې حال کې چې د سیمې لرغون پېژندنې شتمنۍ د روسیې او افغان ځمکه پوهانو له خوا په ۱۹۷۳-۱۹۷۴ کې پېژندل (کشف) شوي دي.

عینک میسو د پنځمې او اوومې پېړۍ تر منځ د خپل سوکالۍ په پورته (اوج) کې و، دلته د الچون هون د واکمنانو ځینګیلا او مهاما سکې موندل شوي چې د ۴۵۰ - ۵۰۰ عیسوي په شاوخوا، په دې سیمې کې د الچون شتون مني (تاییدوي).

د دې سیمې د ورو وړاندېلو (خراېېدلو، زوال) دوره په اتمې پېړۍ کې پیل شوه، او په پای کې ۲۰۰ کاله وروسته میشته شوه.

د خاورو لاندې ښار

.....
لرغون پوهان په دې آند دي چې عينک مسو يوه مهم تاريخي ميراث دی.

دا د فرانسوي لرغونپوه فيليپ مارکيس له خوا "د ورېښمو د لارې په اوږدو کې يوه له خورا مهمو ټکو څخه" بلل شوی دی.

داسې انگېرل کېږي چې په دره کې ۱۹ جلا لرغون پېژندنې ځايونه شتون لري چې په کې دوي کوشنې کلاوي، يوه لويه کلا، څلورکلا شوی شوي د صوفيانو عبادتگاه وي، څو بودايي ستوپاوو او د زرتشتيانو د اور وژنې معبد، او همدا راز (رنګه) د لرغونو مسو کارخانې، د ويلې کولو ورکشاپونه، يوه سر چينه يا مشرتابه ، او د کانونو استوګنځايونه شامل دي.

د بودايي دورې د بودايي د صوفيانو عبادتگاه وو او نورو جوړښتونو سربېره چې د مخه پېژندل شوي دي، مس عينک د پخوانيو تمدنونو پاتې شوني هم لري چې احتمال يې د دريمې پېړۍ مخکې له ميلاد پورې بېرته ځي.

تاريخ پوهان په ځانګړي ډول د دې سيمې په سپړلو سره د فلزاتو او کان کيندنې د لومړني ساينس په اړه د لا زياتو زده کړې امکاناتو څخه خوښ دي، په دې کې سکې، شيشې او د دې جوړولو له پاره وسايل شامل دي، چې زرګونه کاله مخکې ځي.

د خاورو لاندې ښار

.....

د ژغورنې کیندنې:

د ۲۰۱۰ کال د مې او ۲۰۱۱ د جولای تر منځ لرغونپوهانو نږدې ۴۰۰ توکي استخراج کړل چې د افغانستان ملي موزیم تر جگړې مخکې ساتل شوی وو.

دا سایټ شاوخوا ۴۰۰,۰۰۰ متر مربع (۴,۳۰۰,۰۰۰ قدم ۲) ، خو جلا د صوفیانو عبادتگاه وو او سوداگریزه ساحه په کې شامله ده. داسې ښکاري چې بودایانو چې نږدې دوی ملیونه د مخه یې په سیمه کې میشته کول پیل کړل د مسو د شتون له امله رامینځ ته شوي.

په دې وروستیو کې، د ډبرې یوه مجسمه یا سټیل، چې په ۲۰۱۰ کې وموندل شوه د شهزاده سدهارتا د انځور په توګه پیژندل شوې وه، مخکې له دې چې هغه د بودیزم بنسټ ایښودلی وي او د دې نظر ملاتړ له پاره اخیستل شوی و چې د سدهارتا د روښانتیا څخه مخکې ژوند ته وقف یوه لرغونۍ د صوفیانو عبادتگاه وه.

د خاورو لاندې ښار

.....

وروستي پرمختگونه:

په کابل کې د امریکا سفارت د بودایانو د کنډوالو د ژغورلو له پاره د یوه میلیون ډالرو په ارزښت د امریکا پوځي مرسته کړې ده. د ۲۰۱۳ کال د جون تر میاشتې پورې په ساحه کې د ۶۷ لرغونپوهانو یوه نړیواله ډله شتون لري، چې په کې فرانسوي، انګلیسي، افغانان او تاجکان شامل دي. همدا شان نږدې ۵۵۰ محلي کارگران شتون لري، چې ټاکل شوي په دوبي کې ۶۵۰ ته لوړ شي. [۳]

د عینک مسو لرغونو غونډېو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو لرغونو غونډیو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د هغه وخت صوفيانو عبادتگاه وي:

د خونگ (خانج) کلمې له ريښې څخه (د هغې ډولونه هم د "زاويه"، "دويره"، "رابط" سرليکونو سره) (په استانبولي ترکي کې: ټيک، "ټکه / ملاتړ") د اوسېدو ځای، روزنې، د صوفيانو غونډو او فعاليت ځای دی.

درگاه او آستانه اکثره د صوفيانو عبادتگاه وو ته د راجع کولو له پاره کارول کېده چېرې چې زوړ سړی ژوند کاوه يا ښخ شوی و. په تير وختونو کې، غوښتونکي د د صوفيانو عبادتگاه وو شتون د آرام (اسوده) ځای په توگه کارولی دی.

سيمانتیک بيا کتنه:

د صوفيانو عبادتگاه کلمه په فارسي ژبې کې د خانه (کور) مانا (معنی) ده او له دوو کلمو يانې (يعنې) خانه او گاه څخه جوړه شوې چې مجموعه يې خانق او د صوفيانو عبادتگاه ده.

ځينې په دې باور دي چې د صوفيانو عبادتگاه د "خان" له کلمې څخه اخيستل شوې چې مانا (معنی) يې ميز دی، يا د "بناغلي کور" د کلمې له کمښت څخه اخيستل شوی چې د هغه کور د پير يا "قطب" د استوگنې يا ښخولو (دفن) کولو ځای ته اشاره کوي.

د صوفيانو عبادتگاه له فارسي ژبې څخه اخيستل شوې ده، او معنی يې "هغه ځای دی چېرې چې درويشان او گروان اوسېږي.

د خاورو لاندې ښار

.....

پيدايښت:

که څه هم د صوفيانو عبادتگاه وو د جوړېدو دقیقه نيټه معلومه نه ده، خو د دوی ابتدايي بنسټ د زاهد او عرفاني ذکر غونډو څخه جوړ دی، چې په يوې غونډه کې پر عبادت او ذکر کې ښکېل وو. ښايي، و ويل شي چې د دې ډول غونډو کارونه يوه پېړۍ په بصره کې وو او د ابو طالب مکي له قوله په قطب القلوب کې يادونه شوې ده چې د حسن بصري (۲۵۸ قمري کال) په کور کې يادې غونډې جوړې شوې وې او د ايوب عليه السلام په څېر خلک هم وو.

په دغو غونډو کې شېخراني، ملک دينار او محمد واسع موجود وو. په دې وخت کې دې ځای او خلکو ته د صوفيانو عبادتگاه او صوفي کلمې ويل عام نه وو، له همدې حلقې څخه عبدالواحد ابن زيد بصري ته نږدې د رباط عبادان (اوسنی ابادان) بنسټ کېښود، چې د سليمان دراني، بشر حفيظ او سری سقطي (۲۴۴ قمري) په څېر خلک په دې رباط کې اوسېدل او تگ راتگ يې کاوه.

د ابن حوقل په ليکنو کې د درېيم ځل له پاره د رباط عبادان اوسېدونکو ته صوفيان ويل شوي دي او د "دويرا" کلمه لومړی د عبدالرحمن سلمی (۴۱۲م) حلقې ته ويل شوې ده او وروسته بيا هغه ځای ته راغلي ده.

د ابو سعيد ابو الخير مطالعه او ژوند د صوفيانو عبادتگاه کلمه د بايزيد بسطامي (۲۶۰ قمري کال) او سهل امتحاني (۲۸۲ قمري کال) د ژوند او مقبرې د بيانولو له پاره کارول کېږي.

د خاورو لاندې ښار

.....

که څه هم د صوفيانو عبادتگاه وو لومړنۍ بڼه په خراسان کې وه، دوی د ایران، منځني ختيځ او شمالي هند په ډيرو ښارونو کې خپاره شوي دي.

د الخانات په دوره کې، د صوفيانو عبادتگاه وو جوړول نوره هم وده وکړه او په اذربايجان کې د شين بغازان او ربي رشيدې په څير ودانۍ د دوی له جملې څخه دي. [۴]

د خاورو لاندې ښار

.....

ودانی:

د شاه نعمت الله ولي د هديرې ځای په مهان، کرمان کې موقعیت لري د ډیرو لومړیو د صوفیانو عبادتگاه وو جوړښت ساده و او د کور یا جومات په څیر جوړ شوی و، که څه هم د منځنۍ آسیا او هند د صوفیانو عبادتگاه د خښتو جوړولو، د پلستر کولو او تیل کولو سره د خښتو ودانۍ درلودې چې ډیری وختونه د منارونو سره جوړې شوې دي.

د اناتولیا په سیمه کې، په اوومه پیړۍ کې، د صوفیانو عبادتگاه پراخه شوه او معمولا د انګړونو او خونو(کوټو، حجرو) سربېره یوه لوی گنبد، پخلنځی، کتابتون او په منځنۍ آسیا او چین کې هم شتون درلود.

د صوفیانو عبادتگاه وو جوړښت داسې دی چې یوه مربع یا مستطیل انګړ لکه د ښوونځیو په څیر اکثرا په لرگیو کې وي او د صوفیانو عبادتگاه د مرکزي انګړ په مینځ کې د اوبو حوض هم لري.

د معمارۍ ډیزاین له مخې، د صوفیانو عبادتگاه د یوې دروازې، دوې پورچونو او څلورو پورچونو سره جوړه شوې ده. خوني یا حجرې په یوې یا دوې پورونو کې د ښوونځیو په څیر جوړېږي، د دې ترڅنګ د نوکرانو، مدیرانو او هم د ښځو له پاره خوني لري.

هره د صوفیانو عبادتگاه یوه لویه خونه (کوټه، حجره) درلوده چې د صوفیانو عبادتگاه د مشر له پاره ځانګړې شوې وه، کوچنۍ خوني یا حجرې او کونجونه هم د هغې تر څنګ ډیزاین شوي دي.

د خاورو لاندې ښار

.....

درجه بندي:

که څه هم د صوفيانو عبادتگاه وو د انساني جوړښت درجه بندي د طريقت په ډول او طريقي پورې اړه لري، مگر دا ټول يوه څه عمومي جوړښت څاري (تعقيبوي)، چې د طريقت په ډولونو پورې اړه لري، د صوفيانو عبادتگاه د اهرام په سر کې يوه قطب، پير يا شيخ دی چې د عباداتو د پلي کولو او د شاگردانو د لارښوونې او زده کړې مسوليت لري او هغه څوک دی چې خپل ځای ناستی ټاکي، کومې ناستې چې د مرگ او د مرگ څخه مخکې وي.

په بل حکم کې خادم خاص دی چې له طالب سره د شيخ اړيکه لري او د شاگردانو او طالب له پاره د خوراک او استوګنې د برابرولو مسؤليت لري، په ځينو طريقو کې خادم خاص ته نقيب، نايب، او وکیل وايي.

له خاص خادم نه وروسته د صوفيانو عبادتگاه، نوکر دی چې د خدمت، پخلي او پاکولو دنده په غاړه لري او بيا الله (هلهته) اوسېدونکي په دوو ډلو ویشل شوي دي، هغه څوک چې چوپ (چپ، بند، خاموش) وي او هغه څوک چې خبرې کوي او بيا عادي شاگردان.

د خاورو لاندې ښار

.....

د صوفيانو عبادتگاه وو رواج:

د صوفيانو عبادتگاه وو په پراخېدو او د بېلابېلو توپيرونو څانگو په جوړېدو سره، د رسمي مذهبي رسومونو ترسره کولو سربېره، ډيری نور دودونه او طريقې جوړې او تاسيس شوې دي.

که څه هم د هرې طريقې دودونه د دې طريقې سره ځانگړي دي، خو د صوفيانو په عبادتگاه کې عام رواجونه هم عام دي.

د هغو دودونو په منځ کې چې تقريبا عام وو، موږ کولی شو د تشراف رسم (د چادری اغوستلو)، د مجازاتو او محکوميت دودونه (پيماچن - گوربينا - د جامو سوځول)، د سماع دودونه او د سما ډول (ډرم) غږول يادونه وکړو، دا دودونه لکه په څوکۍ کې ناست او سندري ويل، په ځينو طريقو لکه نقشبنديه او قلندريه کې دا عبادات او رسمونه لږ دي، خو په نورو د صوفيانو عبادتگاه وو کې پلي کېږي. [۵]

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک د مسو عبادتگاه انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو غونډۍ کیندنې انځور

که چېرې مونږ په پورتنیو انځورونو ودانیو کې په څیر سره کیندنې تر سره کړو او د صوفیانو عبادتگاه وو په هکله معلوماتو سره پرتله کړو، ډېری ورتوالی به د نن ورځې د صوفیانو عبادتگاه وو سره ومومو، بیا کولای شوو و وایوو چې د صوفیانو عبادتگاه وو ودانۍ او هغه کې رسوم نه یوازې په اوسنۍ زمانې کې کارول کېږي بلکه داسې ودانیو جوړونه په پخوا پېر کې هم شتون درلود چې شا لید (تاریخ) یې تر ۲۵۰۰ کاله او تر هغه هم مخکې ته، رسېږي.

د صوفیانو عبادتگاه وو ودانۍ، په هغو کې رسوم او فعالیت د وخت په تېرېدو سره بدلون موندلی، څه شیان ترې لږ یا لږ شوی او نور نوې شیان په کې گډ شوي دي.

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو غونډېو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مس ختیځو غونډېو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوختیڅي غونډۍ انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو ختیځي ودانیو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو غونډیو انځور

د عینک مسو غونډیو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو ودانیو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

پاچا غونډۍ (شاه تپه):

د ښار یوه له اوچتو او مهمو غونډیو څخه شمېرل کېږي.

دا غونډي په ښار کې د ارگ او د مشرتابه په توګه کارول شوي ده. زما د لید په سترګو په دې غونډۍ کې کیندنې تر اوس مهاله نه دي تر سره شوي او هر څه د خاورو لاندې پاتې دي.

کوم څه چې په سترګو ښکاري د ودانیو ډبرو کار (سنگ کاري) او ورباندې پخسي دېوالونه دي.

۱. د ډبرو کار (سنگ کاري):

د ډبرو کار کې راز، راز تیرې یا ډبرې کارېدلي دي چې ځینې یې د غره کلکې تیرې دي چې د هغه وخت په وسایلو سره ماتې شوي کومې چې دې سیمې ته نږدې شتون لري.

مګر نورې تیرې یا ډبرې د نږدې غونډیو او خوړونو نه راوړل شوي کومې چې دېوالونو کې، په سترګو کېږي.

دا تیرې یا ډبرې ښويي (لشمې) په بېلا بېولو ډولونو ښکاري. د ډبرو دېوالونو اوچت والی په اوس مهال کې اټکل نه شي کېدای، ځکه چې د پخسي دېوالونه پرې نږدېلي دي او د ۶۰ سانتيو نه تر ۸۰ سانتيو پورې ښکاري.

دا دېوالونه که مونږ د دې سیمې د نورو ودانیو سره پرتله کړو، داسې ښکاري چې ډبرو کار د ځمکې لاندې هم شتون لري چې په عامه توګه خلک ورته، غرقه وايي.

د غرقې سیور (بر) تر ځمکې باندې ډبرو کار نه ډېر دی او تر ۲ مترو (دو مترو) پورې رسېږي.

د خاورو لاندې ښار

.....
د ځمکې باندې ډبرو کار ۱۵۰ سانتي (یونیم متره) مگر په ځینو و
دانیو کې تر ۱۲۰ سانتي (یو متر او شل سانتي) پورې هم شتون
لري.

د ډبرو یا تیزو (سنگ کاریو) کې د خټو مصالح تر سترگو کېږي
کېدای شي دا مصالح حقيقي نه وي او د دېوالونو په شریډو او
غورځېدو کېدای شي د ډبر کار ته، ننوتې وي.

په ځینو ځایونو کې ډبرو کار په وچه توګه ښکاري چې دا کار د
معماری یوه ښه بېلګه ده، کومه چې د خټو مصالحه کولای شي نم او
لوندوالی خونو ته و لېږدوي.

د دې کار د پخلې له پاره کیندو، علمي څېړنو او عصری تکنالوژۍ
کارونې ته، اړتیا لیدل کېږي.

۲. پخسي دېوالونه:

په دې غونډیو کې ټول دېوالونه د تېرو یا ډبرو کار نه وروسته د
پخسي دي او خاوره یې ځایي ده.

دا دېوالونه د اوسنۍ پخسي دېوالونو په شان په څو پړاوونو یا کتارونو
کې تر سره شوي دي، چې د لمړي کتار لوړوالی یې ۸۰ سانتي (اتیا
سانتي) ده.

کېدای شي نورو کتارونو لوړوالی یې د پخسي په قانون سره کوشني
شوي وي.

د پخسي دېوالونو سیور (بر) ډبرې ۱۵۰ سانتي (یونیم متره) دي.
د دېوالونو سیور نه داسې ښکاري چې دا دېوالونه تر ۳۰۰
سانتيو (درېو مترو) هم اوچت ول.

د پاتې شویو آثارو نه داسې ښکاري چې ودانۍ د دې غونډۍ پر سر
کلا ډوله او په کونجو نو کې یې برجونه هم جوړ شوي او د وخت

د خاورو لاندې ښار

.....

په تېرېدو، د وخت حکومتونو او چارواکو د نه پاملرنې له امله، له
منځه تللي دي. [۶]

د پاچا غونډۍ درې اړخیزه انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د پاچا غونډۍ یوې برخې انځور

د پاچا غونډۍ یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

استوګن ځایونه:

مخکې له دې چې د عینک مسو سیمې د استوګن ځایونو په هکله هر اړخیزه مالومات (معلومات) وړاندې کړم، ښه به دا وي چې په ټوله او لنډه توګه د افغانستان استوګن ځایونو، بېلا بېلو سیمو کې تم او یا رڼا واچوم.

د هېواد استوګنې معمارۍ پراختیا، بېلا بېلې تجربې، یوځای کېدل، تکامل، او د هغې پرمختګ اوږدې مودې او پېړیو ته رسېدلې.

په ډېرو مواردو کې، د استوګنې ودانۍ معمارۍ هنر ته په پام کې نیولو پرته جوړې شوې، خلکو د هغه وخت د مختلفو اقلیمي شرایطو په پام کې نیولو سره د خپلو پلرونو او نیکونو ورته تجربې جوړې کړې.

د استوګنې ودانۍ د کورنیو د شمیر او د هغې د ودې له مخې په پام کې نیول شوي.

د غیر پلان شوي کورونو وده، پرته له معمارۍ، ځینې وختونه د دې لامل شوي چې د استوګنې کورونه، د آرامۍ نه سربېره؛ بلکې نه ښایسته وه، نه د هوا مناسب جریان او نه هم د لمړیزې انرژۍ څخه کار اخیستل او استعمالول ډیر ستونزمن وو. د افغانستان چاپېریال، ټولنیز او اقلیمي شرایط د دې هېواد د دودیز او مشهور ژوندانه ښه منعکسوي.

لویو ځمکوالو (فیوډالانو) او کوچیانو کورونه، کلا ګانې، پسو رمې، اوزو رمې او غوا ګانې درلودل.

د کوچنیو ښارونو یا ښارګوټو ډېری اوسېدونکي په مستقیم ډول د کلیوالي ژوند سره تړاو درلود.

د خاورو لاندې ښار

.....

د دې هستوګنې کورونو اوسېدونکي هماغه کارګر او واړه خلک وو. هغه کسان چې د سوداګرۍ په موخه له کلیوالو سیمو څخه ښارونو ته کډه شوي وو، د هغوی د ودانیو بڼه د هغه وخت د خلکو د کلیو د استوګنې کورونو ته، ورته وه.

مګر په لویو ښارونو کې، نسبتاً پرمختللي ودانۍ، د هغه وخت معمارانو له خوا ورکړل شوي پلان سره سم، د ښاري آثارو هنر رامینځته شوي او وده یې کړې ده.

د خلکو د استوګنې د ودې په اړه اساسي پوښتنه، د اصلي اوسېدونکو، د هېواد اصلي اوسېدونکي، د بنسټیزو اغیزو، د استوګنې په وخت کې موجود اصول، حجم، ځای، د مختلفو کورني او بهرني شرایطو په پام کې نیولو سره ده.

د افغانانو میشت ځایونو پیژندل، جلا کول او ویشل:

له پخوانیو وختونو راهیسې په افغانستان کې د استوګنې مختلف ډولونه موجود وو. تقریباً د غرنیو سیمو پیل، غرونه، د شپږو کورونه، بزګران، د ځمکې خاوندان وو.

دا ودانۍ چې په لویو کلاګانو کې موجودې وې، په ډیر زیار، کوښښ او ډېر وخت سره جوړې شوې دي کومې چې له واورو ډکې څوکي، د غرونو د څوکو په لاندنیو برخو کې، د غرونو په منځ کې، په غرونو کې، په میدانونو کې، د خاورو په غونډیو کې، شنه باغونه، د انګورو باغونه وو او په هغو کې به دوی اوسېدل، کوم چې د غره منځ د اوسېدو په نوم یادېږي.

د خاورو لاندې ښار

.....
په ټیټو سیمو کې، د استوګنې کورونه د خپلو ستایلو، ځانګړتیاوو سره، په خلاص ځای کې او د طبیعت لید، یا د لمر خوندي کولو په پام کې نیونې سره، جوړ شوي او لیدل کېږي.

دا په ویاړ سره یادولای شو چې په ډبرینو، شګو، تودو (ګرمو) بې اوبو غونډېو او میدانونو کې د سخت کار په پایلې کې، زمونږ نیکونو لویې کلا ګانې جوړې کړې دي.

یادو ودانیو ډېوالونه او چټونه درلودل، د استوګنې ځایونه، د نن په شان کړکۍ نه درلودې خو ټولو کلا ګانو، استوګن ځایونو او باغونو دروازې درلودې، کله ناکله یې دروازو د پاسه او یا کونجونو کې پاتکونه (بلنداژونه، برجونه) درلودل کوم چې د هغې سیمې اقلیمي شرایطو ودانیو جوړولو او د هغې په وده کې مهم رول لوبولی دی.

د اقلیمي شرایطو او د هغې سیمې په پام کې نیولو سره، د افغانستان د استوګنې جوړښت په دوو برخو ویشل شوی دی:

۱- غرنۍ سیمې د استوګنې معماري.

۲- د اوارو سیمو د استوګنې معماري.

ویشل شوي؛ د هغې سیمې شرایطو ته، په پام سره، د غرونو او د استوګنې ځایونه، نږدې (۱۰۰۰) متره توپیر لري.

د افغانستان غرنۍ سیمې چې د هندوکش لوېدیځ د هندوکش مرکزي سیمې او د پارا پامیزاد غرونه په کې شامل دي د سمندر له سطحې څخه تر (۱۰۰۰) مترو پورې ځمکې، لوړې ارتفاع او بېلا بېل (جلا، جلا یا مختلف) اقلیم لري.

د خاورو لاندې ښار

.....
هغه ټکي (نقطې) چې د سمندر له سطحي څخه (۳۵۰۰) متره لوړوالی لري، یا هغه لوړې سیمې چې ټول غرونه، لوړې ټکي (نقطې) او د هغې لوړوالی په کې ګډ (شامل) وي.

سارې اقلیم، د لمر لږ رڼا، ډیر اوږد نه، حتی په ځینو سیمو کې لږه هوا یا اکسیجن چې تنفس یا تنفسي سیستم ته زیان رسوي او د انسان په روغتیا هم منفي اغیزه کوي.

د ځمکې او کرنې پوله د سمندر له سطحي څخه (۳۴۰۰) متره لوړه نه ده، حتی د هندوکش په کلا ګانو کې هم د واورو کرښه د سمندر له سطحي څخه (۴۰۰۰) متره لوړه ده، چې سویل ختیځ لوري ته نوره هم په سې لوړېږي.

د قفقاز د غرونو د لوېدیځو ټکو (نقطو) سره د غرنیو سیمو پرتله کولو له پاره، چې لوړوالی یې د سمندر له سطحي څخه شاوخوا (۲۰۰۰) تر (۲۵۰۰) مترو پورې رسېږي د واورې تر ټولو نږدې کرښه ده؛ خو په افغانستان کې د واورو د کرښې لوړوالی د سمندر له سطحي (۲۷۰۰) تر (۳۰۰۰) متره پورې دی.

د سمندر له سطحي څخه تر (۱۲۰۰) تر (۱۴۰۰) مترو پورې د افغانستان د استوګنې معمارۍ سټایل د بشپړې سطحي د استوګنې له ساحو سره څه ناڅه توپیر، مګر له هوساینې (راحت والی) سره ډېر توپیر لري.

په ساده، نیمه وچو او غرنیو سیمو کې د استوګنې د جوړښت توپیر له (۱۲۰۰) تر (۱۴۰۰) او (۳۴۰۰) تر (۳۵۰۰) مترو پورې دی، د آرامۍ (آسوده، راحت) شتون (موقعیت) درلودو معمارۍ سټایل احساس کېږي.

د خاورو لاندې بنا

سیستماتیکې څېړنې ښيي چې په غرنیو سیمو کې د معمارۍ پراختیا د منځنۍ آسیا د هېوادونو د غرنی معمارۍ سره ډیر توپیر نه لري، د ستایل او ودانیز لاره (طریقي) گډ ټکي په کې لیدل کېدی شي.

شکل ته په درناوي، د اثرونو شکل ورکول، د افغانستان د معمارۍ بڼه د نورو اروپایي هېوادونو د غرنیو سیمو د معمارۍ په پرتله ډېره تړلې ده، د ودانیزو موادو، اقلیمي شرطونو (شرایطو)، د سیمې د هوساینې (راحت)، ټولنیزو، اقتصادي حالاتو په پام (نظر) کې نیولو سره کلتوري، مذهبي، مذهبي ژوند، د لرغونو زیرمو، د سختو ډبرو سره د غرونو جوړیدل، د سمندري لارې نه شتون، په ځانگړې توگه هېواد، وچ او صحرايي اقلیم لري.

د افغانستان د بېلابېلو سیمو استوگنې معمارۍ او د هغې د زون کولو (زونبندي) په اړه مفصلې او هراړخیزې څېړنې له (۱۹۷۳) څخه تر (۱۹۷۹) کلونو پورې د کابل پولیتخنیک انستیتوت (د کابل پولې تخنیک پوهنتون) کې ((د لوړو سیمو استوگنې معمارۍ د زون کولو لاره یا طریقه)) تر سرلیک لاندې پیل شوې چې د افغانانو عنعنوي استوگنې په ځانگړي ډول د افغانستان لوړو سیمو ته په پام سره، ترسره شوې ده.

په دې علمي څېړنه کې د افغانانو اوسېدو دودیز ټاټوبي تر څېړنې وروسته په لاندې ډولونو وېشل شوي دي.

- له کابل څخه تر هرات پورې د (۱۰۰۰) کیلومترو په اوږدو کې د (۱۸۰۰) مترو په اوږدو کې د کابل له ساحو څخه تر (۹۰۰) مترو پورې د هرات په سیمو کې، د خاصو اوسېدونکو د ډولونو، منځنیو غرنیو سیمو او د زابل ولایت (قلات) تر منځ پوله د سمندر له سطحې څخه (۱۲۰۰) متره لوړوالی لري.

د خاورو لاندې ښار

.....
- د کابل - سالنگ پر لاره د کابل ولایت، بامیان پوله د لوړو غرنیو سیمو د اوسېدو په تړاو د وېش او زونونو ترمنځ وېشل شوي ده.

- په نورو مختلفو سیمو کې د استوګنې بله برخه شتون لري، چې تر تړلو، نیمه تړلو، په جزوي توګه پرانیستي، یا په جزوي توګه په حجمي بڼه کې جوړه شوي وي، د لارې (طریقي)، ځانګړو اړیکو په پام کې نیولو سره؛ کوم چې د غرونو په مینځ کې د استوګنې معمارۍ په توګه پیژندل کېږي.

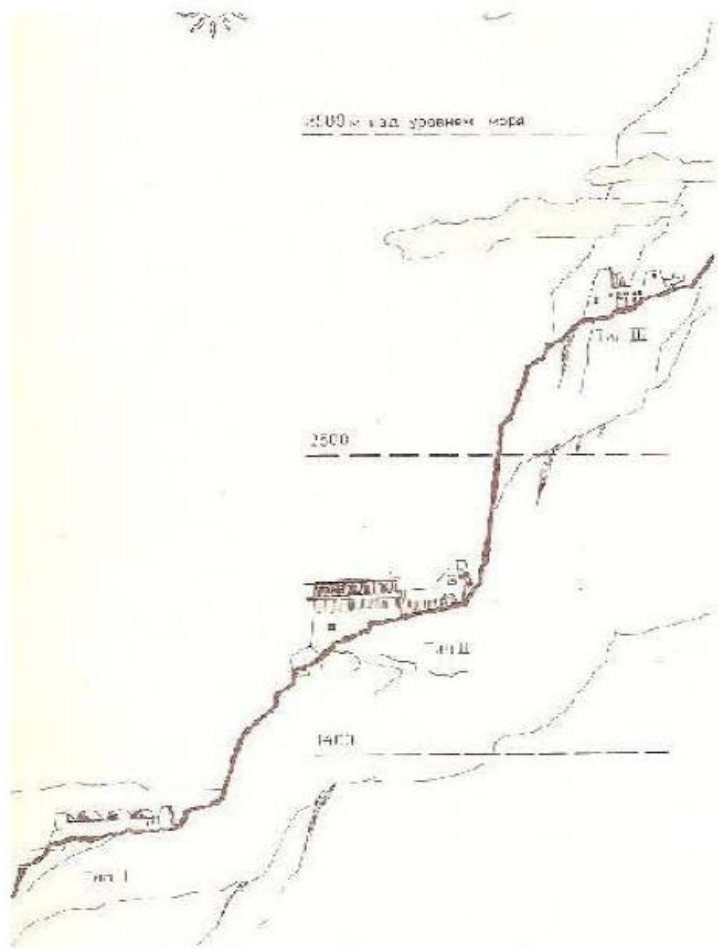
په لاندې نخشه (نقشه) کې تاسو کولی شئ د مغلق ریلیف (جغوالی او ټیټوالی) او د افغانستان استوګنې بڼه (تپ) کتلای شئ.

I - د اوارو (هموارو) او نیمه اوارو (هموارو) سیمو معماري.

II - د نیمه غرنیو سیمو معماري.

III - د غرنیو سیمو معماري.

د خاورو لاندې ښار

د تړل شوی (مغلقي) ريليف (جغوالی او ټيټوالی) او د افغانستان استوگني بڼه (ټيپ) نقشه
(نقشه)

[۷]

د خاورو لاندې ښار

.....

د استوگن ځای تعریف:

یوه استوگن ځای (کور، سرپناه) هغه ودانۍ ده چې دېوالونه، چتونه، دروازې، کړکۍ، کلتوري، ټولنیز یا مادي زیرمه کولو فعالیتونه، د خلکو انفرادي او ډله ایزو فعالیتونو خدمت کول، او د ورته عملیاتو له پاره محافظت کاروي.

استوگن ځای (کور، سرپناه) ذهني کور کېدی شي په حکومت (دولت) پورې اړه ولري کله چې په کې اسانتیا وي وي.

انسانانو شاوخوا ۳۰،۰۰۰ کاله د مخه، د کورونو جوړول پیل کړي، مګر ډېری یې په لنډ مهاله کوټو یا سمڅو (سوریو، غارونو) کې ژوند کاوه.

انسانانو خوارو د لټون حرکت کولو د مخه د پناه اخیستو له پاره ساده جونغري او خیمې هم جوړوي.

رواني بدلونونه:

څرنگه چې انسانانو د عادت ژوي دي، نو د یوه کس (چا) د استوگن ځای حالت له رواني پلوه پېژندل شوی چې په چلند، احساساتو او په ټول (عمومي) ډول پر رواني روغتیا اغېزه کوي.

ځینې خلک کېدی شي د استوگن ځای څخه بې خبره وي کله چې دوی د یوې مودې وروسته خپل استوگن ځای پرېږدي.

د خاورو لاندې ښار

.....

نن ورځ ، ډېری خلک په استوګن ځایونو (کورونو) کې ژوند کوي، استوګن ځای د شتمنۍ (املاکو) په توګه ګوري، ځکه چې استوګن ځای د کار، کورنۍ فعالیتونو او ژوند کولو ځای دی، نو ځکه استوګن ځای په ذهني او فزیکي لحاظ خورا لوړه مانا (معنی) لري.

د اوسني استوګن ځای برخې:

۱. دالان

۲. د اوسېدو خونه (سالون)

۳. د خوب خونه

۴. حمام

۵. تشناب

۶. کاري خونه

۷. پخلنځای

۸. خوراکخونه

۹. ګودام

۱۰. د مطالعې خونه او داسي نور

د خاورو لاندې ښار

.....

د استوگن ځایونو ځانګړي ډولونه:

۱. سمڅې - کومو کې چې انسانانو په پخوا پېر کې ژوند کاوه.
۲. خیمې - د لنډ مهاله ژوند یا استراحت ځای دی.
- د بېلګې په توګه: د منګولیا کوچیانو د یورت په نوم ګردې خیمې جوړې کړې چې د لنډ مهال له پاره، په بل ځای کې تنظیم کېدې شوې.
۳. جونګري (خس پوښک) کومې چې د وایڼو او لښتو څخه په ځنګلونو او دښتو کې جوړې شوې دي.
۴. لرګیو کورونه - کوم چې په ځنګلونو، کلیو او ښارونو کې د ونو لرګیو (لښتو، ځانګو) څخه جوړې شوي دي.
۵. د خټو او پخسو کورونه.
۶. د اومه خښتو کورونه
۷. د پخو خښتو کورونه
۸. کانکرېټي کورونه
۹. فلزي کورونه
۱۰. مختلط کورونه

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې استوګن ځایونه:

د لیدو او څېړنو نه وروسته، داسې ښکاري چې تر اوسه په بشپړه توګه هر اړخیزې فني او تخنیکي کیندنې او څېړنې په سیمې کې نه دي تر سره شوي، نو ځکه د استوګن ځایونو (کوټو) ځینې دېوالونه د باندې او د ننه خواوو نه، تر خاورو لاندې دي.

په ځینو نورو ځایونو، غونډیو او په ځانګړي توګه لوېدیځو غونډیو استوګن ځایونو کې د ننه خواوې تشې ښکاري، یوه کوټه د بلې سره نښلول شوې او پایله (آخر) کې یې د غره سمڅي یا سوري ته رسېږي.

د څېړونو نه داسې ښکاري چې په لمړي ځل انسانانو دلته ژوند له سمڅو نه پیل کړی او بیا ورو، ورو د سمڅو نه وتي او د ځان له پاره یې استوګن ځایونه، جوړکړي وي.

د دې کوټو ودانیز مواد یې ټولې تیري (ډبرې) دي او د ډبرو نه داسې ښکاري چې ډبرې یې د نږدې سیمې نه راټولي شوي او ځینې یې هم داسې ښکاري چې د نږدې غرونو نه راوړل شوي کومې چې په غرونو کې په څرګنده توګه تر سترګو کېږي.

دا تیري یا ډبرې تور رنګ او ځینې یې امکان لري چې د مسو تیري یا ډبرې هم وي، د دې تیزو او ډبرو رنګونه (شکلونه)، وزن او جوړښت د نورو تیزو او ډبرو سره، توپیر لري.

د ډبرې (اکثرو) تیزو دېوالونو بر (سور، سیور) یې ۱۱۰ سانتي متره دي چې په هغه کې مواد (مصالح) خټه کارول شوې ده.

د خاورو لاندې ښار

.....

دا مواد (مصالح) د اوبو، بارانونو او واورو په وړاندې ډیر پایښت (مقاومت) لري، په دې توګه مونږ کولای شو هغه تر اوسه هم وګورو، که چېرې مونږ په ځیر سره څېړنې تر سره کړو دا به څرګنده شي چې په ډبر کارۍ (سنگ کارۍ) کې د رس (خاک رس) یا ورته خاوره کارول شوې وي کومه چې په نږدې سیمو کې شتون لري.

رس خاوره:

د ازمویني او موادو له پاره د امریکایی ټولنې د تعریف له مخې، راس د هایدروس المونیم فیلوسیلیکیټس په ګډون (شمول) راټول شوي طبیعي منرالونه دي چې د کافي نم (رطوبت) په ډېرولو (اضافه کولو) سره د پلاستیک ځانګړتیاوې ترلاسه کوي او د وچېدو وروسته کلکېږي (سختېږي).

د خاورې په طبقه بندي کولو کې، خاوره په ښه دانه لرونکي ګروپ کې ځای پر ځای شوې، د خاورو ذرې معمولاً د ۰,۰۰۲ ملي میټرو څخه کوچنۍ اندازې په توګه تعریف شوي دي.

ځینې وختونه د ۰,۰۰۲ څخه تر ۰,۰۰۵ ملي میټرو پورې ذرات هم د خاورو په توګه تعریف کېدی شي.

هغه ذرات چې د خاورو په طبقې کې د دوی د اندازې سره سم ځای پر ځای شوي د خاورې منرالونه اړین نه دي. د خاورې په میکانیکونو کې، خاوره هغه ذرات دي چې که چېرې د اوبو محدود مقدار سره مخلوط شي، د خمیرې خواص په ګوته کوي.

د خاورو لاندې بنار

.....
خپرېتيا د خاورو په څېر د اوبو سره مخلوط شوي ملکيت دی له همدې امله دا مناسبه ده چې د خاورې هغه ذرات چې يوازې د اندازې له نظره د خاورو په کټگوريو کې راځي (يعنې د دوی اندازه له ۲ مايکرون څخه کوچنۍ وي) د خاورو پر ځای د خاورو اندازې ذرات بلل کېږي.

په ودانيزو چارو کې د رس خاورې کارونه:

رس خاوره د خښتو په جوړولو کې کارول کېږي، د معياري خښتو د توليد له پاره د دې ډول خاورې ځانگړتياوې بايد د معياري شمېرو (نمبرو) سره سمې وي.

د داغ لرونکو خټې د چينايي توتو په څېر پاکې نه دي، دوی ډير تر وشوالۍ او مگنيزيم (مگنيزيم اکسايډ) لري او د تيلو داغ وړنې او رنگولو له پاره کارول کېږي. اوچر، چې له خټو سره شگه ده، ډيره اوسپنه اکسايډ لري او په رنگولو کې کارول کېږي.

بنتونيت:

د سمندري خاورې يوه ډول دی چې د Montmorillonite لويه برخه جوړوي او ځاگانو کيندلو او د انعکاس صنعتونو په جوړولو کې کارول کېږي. [۲]

د خاورو لاندې ښار

.....

د لويديځو او ختيزو غونډيو استوگن ځايونو پرتله:

که چېرې مونږ د لويديزو غونډيو استوگن ځايونه د ختيزو او نورو غونډيو سره پرتله کړو، ډېری ځانگړتياوې په ستروگو کېږي چې د بېلگې په توگه يې، په لاندې ډول ليکلی شوو.

۱. ختيزو او نورو غونډيو استوگن ځايونه:

په يادو غونډيو کې استوگن ځايونو تاداونه (تهډابونه) او برسېره برخه يې د تيرو يا ډبرو نه جوړې شوې چې په ځينو سيمو کې لوړوالی يې تر ۱۵۰ سانتيو او سيور يا بر يې تر ۲۰۰ سانتيو (دوو مترو) پورې رسېږي او د هغه نه بر سېره دېوالونه يې د پخسي نه کارول شوي چې لمړی کتار (قطار) سيور يا بر يې د تيرو يا ډبرو کار سره يوه شان ده او په ټوله کې لوړوالی يې تر درېيو مترو پورې رسېږي.

د خونو (کوټو، اتاکونو يا اطاقونو) اندازې ډېرې سره ورتې او د دېوالونو اوچت والی يې سره يوه شان دي.

۲. لويديزو غونډيو استوگن ځايونه:

په دې غونډيو کې استوگن ځايونه ټول له تيرو يا ډبرو نه کارول شوي چې د دېوالونو سيور يا بر په تادونو (تهډابونو) کې ۲۱۰ سانتي او د پاسه يا بر سېره دېوالونو سيور يا بر يې ۲۱۰ سانتي متره او د شته دېوالونو لوړوالی يې تر ۲۰۰ سانتيو (دوو مترو) نه لوړ دي. د دې غونډيو استوگن ځايونه کوټي يوه د بلې سره لار يا اړيکه لري او په پای کې يوې سمخې ته رسېږي. زما په اند دوي لاندې لامل تر ستروگو کېږي:

د خاورو لاندې ښار

.....

الف:

کېدای شي په دې سیمې کې ژوند د همدو سمخو څخه پیل شوی او بیا وروسته نورو غونډیو ته غزېدلی وي.

ب:

کېدای شي ژوند په نورو غونډیو کې پیل شوی او بیا وروسته د مسو لټون په ترڅ کې ځینې کسان د مسو راویستلو (استخراج) له پاره الله مېشت شوي وي، دا کسان کېدای شي د مسو راویستلو (استخراج) کاریگر وي.

ما د دېوالونو په اندازه کولو وخت کې داسې بیل یا جلا ډول تیرې یا ډبرې ولیدې چې تور رنګ، جوړښت او دروندوالی (وزن) یې د نورو ډبرو سره توپیر درلود چې د دې ډبرو رنګ تور او د پښو تیزو (سنگ پای) یا ډبرو ته، ورته والی درلود.

بل مهم ټکی د دې سیمې په استوګن ځایونو کې د مسو ویلي کولو خونې او ځایونه هم تر سرګو کېږي چې کېدای شي په هغه وخت کې د ډبرو سادو او بسیطو وسایلو څخه کار اخیستل شوی او د هغه وخت کسان په دې نه دي توانېدلي چې د مسو ټولې تیرې یا ډبرې ویلي کړي، نو ځکه گمان کېږي چې ځینې تیرې یا ډبرې یې ویلي کړي او پاتې برخه یې وروسته په دېوالونو کې کارولي وي.

په دې سیمې کې ۹۰ سلنه استوګن ځایونه د سمخو سره تړاو یا تړلي دي. د پورته خبرې پخلي د پاره باید نورې دقیقې، مسلکي او فني کیندنې تر سره او بیا د یادو سیمو ساتنې (مراقبت) موخو پلانونه او بودیجې په پام کې ونیولو سره، تر سره (عملي) شي.

د خاورو لاندې ښار

.....

د لويديزو غونډيو استوگن ځايونه:

د دې سيمې يا غونډيو استوگن ځايونو دېوالونو، ځينې برخې وړانې (ويجاړې) شوي ښکاري، دا په دې مانا (معنی) ده چې دا کار د غير قانوني څېړونو او کيندو په پېر تر سره شوي او يا هم د غير مسلکي کسانو او نه پاملرنې پر بنسټ سر ته رسېدلي او بيا د طبيعي پېښو سره ورو، ورو وړانې (خراپې) شوي وي. د ډېری خونو(کوټو، اتاقونه) اندازې په لاندې ډول دي:

د خونو(کوټو) د ننه اوږدوالی ۴۰۰ سانتي متره، بر(سور، سيور) يې ۱۹۰ سانتي متره او شته (موجوده) اوچت والی (لوړوالی) يې تر ۳۰۰ سانتيو (درېيو مترو) پورې رسېږي.

په دې خونو يا کوټو کې ټيټ دېوالونه هم تر سترگو کېږي چې خونې او يا کوټې په دوې برخو وېشي.

۱. لمړۍ برخې اندازې يې په لاندې ډول دي:
اوږدوالی ۴۰۰ سانتي په ۱۹۰ سانتي کې، چې مساحت يې ۷۶۰۰۰ سانتي متره مربع چې د (۷،۶) مترو مربعې سره سمون (يوه شان، مساوي) دي.

همدا راز که د خونې (کوټې) حجم تر لاسه او يا وښيوو، کولای شو وروسته تر محاسبې، په لاندې ډول وليکو.

د خاورو لاندې ښار

.....
۲۲۸۰۰۰۰۰ سانتي متره مکعبه کپري چې ۲۲،۸ متره مکعبو سره سمون (يوه شان، مساوي) ده.

د دې دېوالونو کارول شوي مصالحه (مصالح، خټه) هماغه د رس (خاک رس) يا ورته خاوره ده چې نه يواځې د ډبرو کار (سنگ کاری) کې کارول شوي ده، مگر دا خاوره د خونو (کوټو، اتاکونو) کورنيو (داخلي) دېوالونو پر مخ لکه اخېر هم کارېدلي او مونږ يې په لاندې انځورونو کې په ښه توګه کتلي او ليدلي شوو.

په ځينو خونو(کوټو) په يوه دېوال کې تاخچې (طاقچې، طاقچې) هم تر سترګو کپري چې ابعاد يې په نخشو (نقشو) کې ليدلي شوو.

دا دېوالونه د باندې خواوو نه د سيمي خاورو او کوشنيو تيږو نه ډک شوي مګر د ننه خواوو نه لوڅ او يا هم لوڅ شوي دي کوم چې د ودانولو نه ورسته د رس او ياهم ورته خاورو نه، اخېر شوي دي.

همدا راز يوه خونه د بلې خونې سره د ټيټو او لږ سيورو(سورو، برو) دېوالونو په ذريعه چې ابعاد يې په نخشو (نقشو) کې ښودل شوي، جلا شوي دي.

بله مهمه خبره د پام وړ دا ده چې په سيمي کې اوس کومه چينه، کاريږ او سيند نه په سترګو کپري، يواځې کوم څيز چې مونږ يې ليدلي شو، هغه وچ خورونه دي.

څرنګه چې پوهېږو اوبه په ځمکه کې ترټولو بډايه او يقينا ترټولو مهمه او اړينه مايع ده.

د خاورو لاندې ښار

مگر د انسانانو په ژوند کې د اوبو رول یوازې په بیولوژیکي پېښو پورې محدوده نه ده، د اوبو فزیکي ځانګړتیاوې د ځمکې د نورو موادو په پرتله، بې ساري دي.

د هوا څخه وروسته، اوبه د ژونديو موجوداتو له پاره ترټولو مهمه ماده ده، اوبه د چاپېریال له مهمو منابعو څخه دي، او د ټولو ژونديو موجوداتو ژوند او روغتیا، د انسانانو په شمول، نباتاتو او حیواناتو په وجود پورې اړه لري.

د ځمکې درې پر څلورمې برخې اوبه پوښلي دي، خو د دغو اوبو ډېری برخه مالګه لري او د شته اوبو یوازې یوه سلنه تازه او د کارونې وړ ده.

اوبه په ځمکه کې یوه پراخه ماده ده، دا په مختلفو بڼو لیدل کېدای شي لکه سمندر، باران، یخ او داسې نور.

په دې دوره کې، اوبه په دوامداره توګه له یوه حالت څخه بل حالت ته بدلون ورکوي، مګر نه ورکېږي ځکه هر ژوند اوبو ته اړتیا لري.

انسانان د څښاک اوبه کاروي، دا هغه اوبه دي چې کیفیت یې د بدن میتابولیزم له پاره مناسبه ده.

د نفوسو په زیاتېدو (ډېرېدو) سره د طبیعي اوبو سرچینې په ختمېدو دي او دغې ستونزې د نړۍ ډیری حکومتونه اندېښمن کړي دي.

ځینې وختونه، د اوبو د کمښت د ستونزو له امله، دا ماده د خپل مصرف اعتدال له پاره کوپون کېږي.

کېدای شي په پخوا وختونو کې یادو خورونو، اوبه درلودې او یا هم په سیمې کې د اوبو چینو شتون درلود، د اقلیمي بدلون سره په سیمې

د خاورو لاندې ښار

.....

کې د اوبو سطحه ټيټه شوې وي او د ابو وچېدو سره سم د دې سيمې خلک خپل ځايونو پرېښودو ته اړ او سيمه يې په شته توگه پرېښودلې او د طبيعي حالتونو سره ورو، ورو تر خاورې لاندې شوې وي.

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډېرو استوگن ځايونو انځور

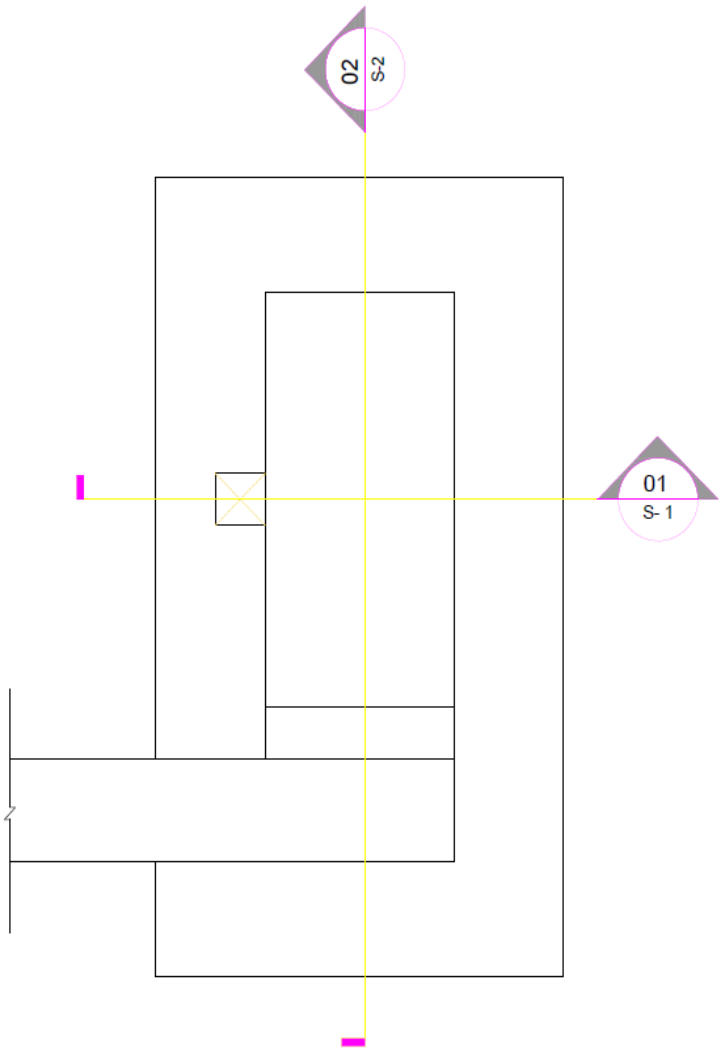
د خاورو لاندې ښار

د ډېرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې بنار

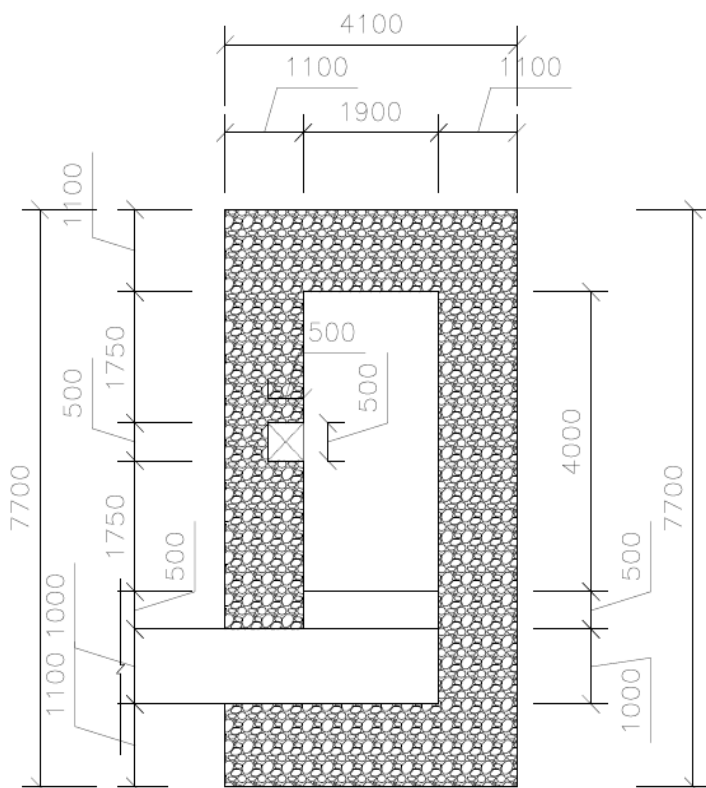
.....

د استوګن خای (کوټې) پاس لید (پلان) نقشه د بېلګې په توګه

د خاورو لاندې بناړ

د خونو(کوټو) په یوه اړخ کې تاخچه (طاقچه، تاقچه) هم ښکاري چې بر(سور، سیور) یې ۵۰ سانتي متره، ژوروالی یې ۵۰ سانتي لوروالی په خواوو کې ۷۰ سانتي متره او منځ کې ۹۰ سانتي متره تر سترگو کېږي چې دواړو خواوو دېوالونه په سر کې د لیندۍ په توګه (شکل) سره نښلول شوي دي، اندازې یې کولای شوو، لاندې نقشو کې په ځیر (دقیقه) توګه وګورو.

د کوټې پاس لید (پلان) نقشه د اندازو په پام کې نیولو سره

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د ډبرو استوگن خايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د ډبرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن ځایونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن خایونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډېرو استوګن ځايونو لارو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن خايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د ډېرو استوگن خايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن خايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډېرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن خایونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډېرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د ډېرو استوگن ځايونو انځور

د ډېرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د ډبرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن خايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن خايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډېرو استوګنځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د ډېرو استوگن ځايونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د ډېرو استوگنځايونو د يوې خونې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د ډبرو استوگن ځایونو یوې خونې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

په يوې خونې کې د تاخچې (طاقچې) انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د خوني (کوټي) اوږد پاس ليد د تاخچي په کيون

د خاورو لاندې ښار

د خوني (کوتي) پر ليد اړيکه د سمخي سره

د خاورو لاندې ښار

د خوني (کوټي) پر ليد اړيکه د دالان دپوال سره

د خاورو لاندې ښار

.....

د دالان پر لید اړیکه د سمڅي سره

د خاورو لاندې ښار

.....

د دالان پر لید اړیکه د سمڅي سره

د خاورو لاندې ښار

.....

سمځي ته د ننوتو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

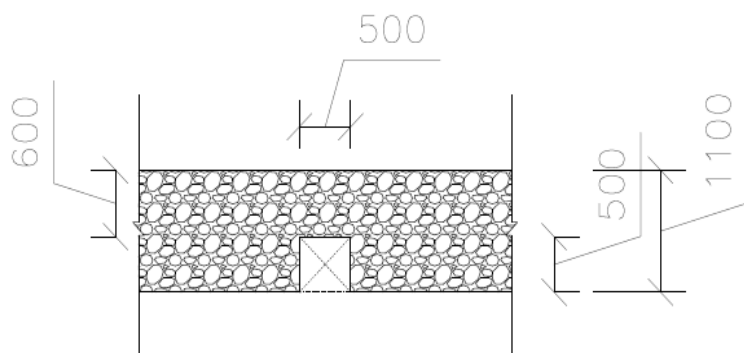

د یوې سمځې ننوتو انځور

د خاورو لاندې ښار

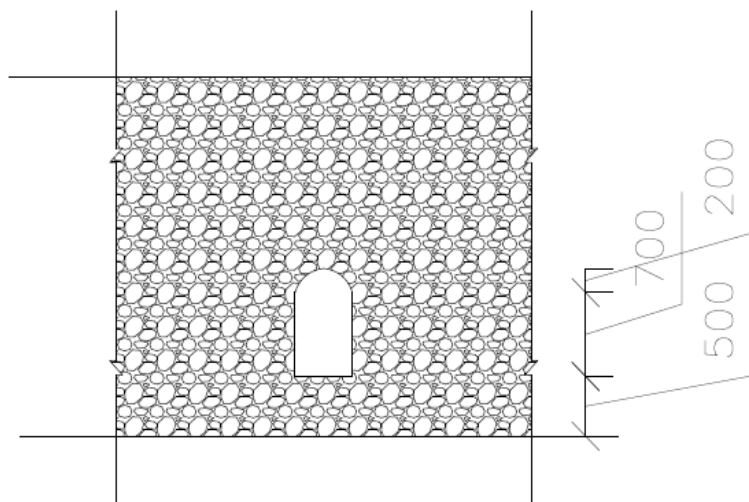
د یوې سمځي انځور

د تاخچې (طاقچې، طاقچې) نقشي پلان

د خاورو لاندې بنار

.....

د تاخچې (طاقچې، طاقچې) نخشي (نقشي) مخامخ ليد

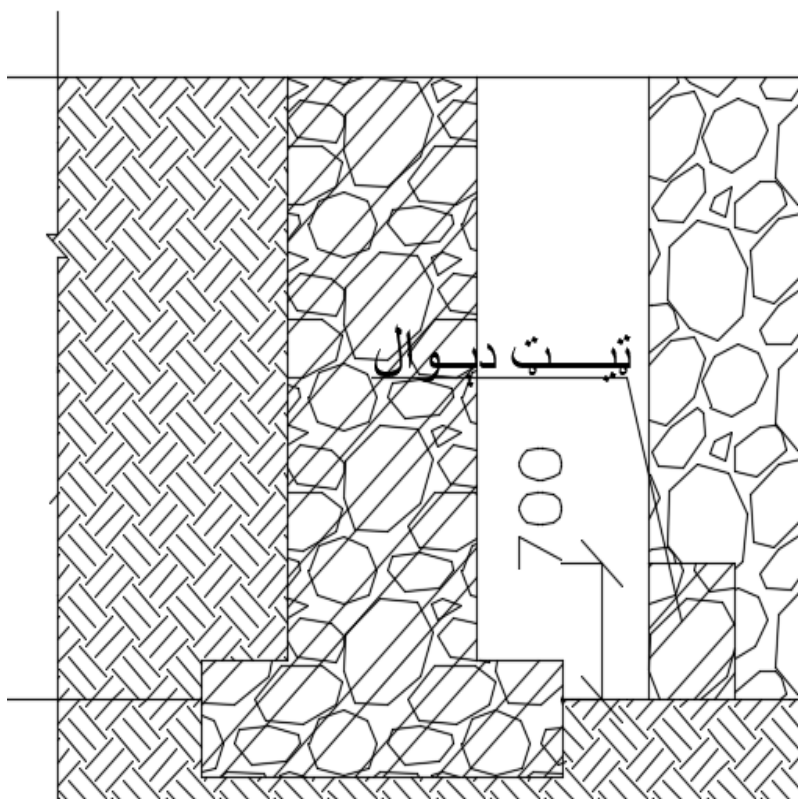
د خونو(کوټو) يوه برخه يې دالان بنکاري چې د تيبټ دېوال(لږ لوړوالي دېوال) په مرستې سره، جلا شوي دي .

د جلا کونکي دېوال بر(سور، سيور) ۵۰ سانتي او لوړوالی يې د شته ځمکي فرش نه ۷۰ سانتي ده.

په دې توگه د دالان مساحت ۱۹۰۰۰ سانتي متره مربع چې د ۱،۹ متره مربع سره يوه شان (سمون، مساوي) ده.

د خاورو لاندې بنار

.....

د تیت دیوال نقشه په ټوټه (کت، قطع، برش) کې

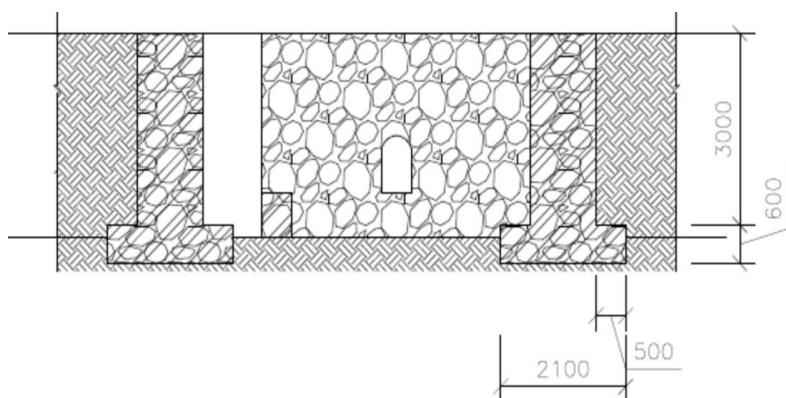
که چېرې مونږ د کوټو غولو (فرش) ته په ډکيکه (دقیقه) توگه وگورو د ټولو دیوالونه تادانونو یا تهدابونه څښه برخه (غرقه) لري چې سیور یې دیوالو د ننه نه ۵۰ سانتي متره ډېر او کېدای شي د باندې خوا یې هم په دې اندازه وي، مگر د باندې خوا وتی او ژوروالي یې په ستر نه بنسټګرۍ چې دا کار، تخنیکي کیندنو ته اړ تیا لري.

د خاورو لاندې ښار

.....
همدا راز کوټو غولي تاداو (تهداب) منځنۍ برخه د ۲۰ شلو سانتي مترو په اندازه ژور ښکاري او کېدای شي په کې کيندنې تر سره شوې وي.

اړينه خبره دا ده چې د وړاندېو مخنيوي له پاره بايد د دې سيمې استوگن ځايونو په کلکه ساتنه وشي تر څو د دېوالونو ويجاړېدو مخه و نيول شي.

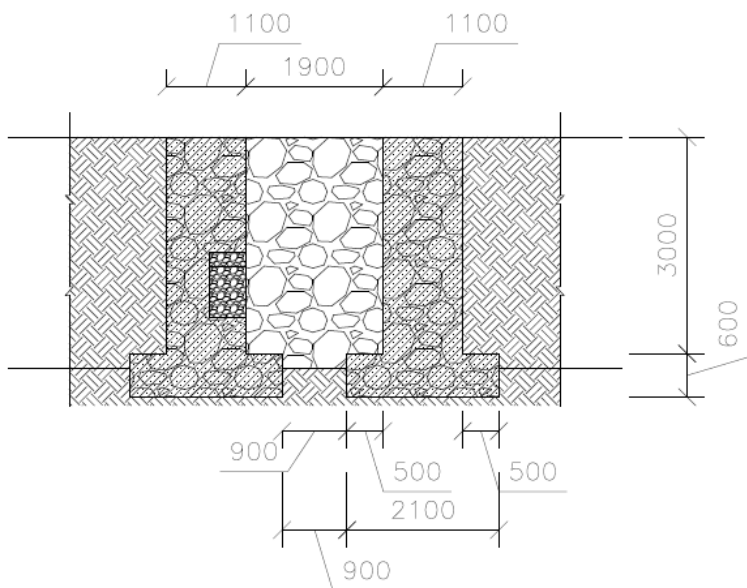
پورته ليکل شوي مالومات (معلومات) په لاندې نقشي کې په ډکيکه توگه، ښودل شوي دي.

اوږده (۰۲) ټوټه (کت، قطع، برش)

د خاورو لاندې بنار

.....

لنډه (۰۱) ټوټه (کټ، قطع، برش)

د خونو(کوټو) چټونه:

د سیمې خونې کومې چې په سترگو کېږي تر اوس حال چټونه نه لري او کېدای شي په پخوا پېر کې یې درلودل او انسانانو د خونو او (کوټو) نه د کال په بېلا بېلو موسمونو کې ترې ګټه پورته کړې وي.

کېدای شي لاندې پوښښ د سیمې موادو په پام کې نیولو سره، تر سره شوي وي:

د خاورو لاندې ښار

.....
۱. د دې له پاره چې خونو (کوټو) بر(سيور، سور) خورا لږ يانې د ننه اندازه يې د يوه دېوال نه تر بل دېوال پورې ۱۹۰ سانتي متره دي، کېدای شى د چنار لرگيو نه کوم چې د لوگر ولايت په ټولو سيمو کې په پراخه کچه کرل کېږي او دهغه ځای نه شاوخوا سيمو ته هم لېږدول کېږي، کارول شوي وي.

دا لرگي کېدای شي د وختونو په تېرېدو او ځينو کسانو له خوا په جگړو کې لوټ (غلا) شوي او يا سوځول شوي وي، مگر تر اوسه داسې نښې نښانې، نه په سترگو کېږي.

۲. که چېرې د دې کورونو دېوالونه د کابل ښار غره لورې ودانۍ د عاشقانو او عارفانو سيمې بودا معبد سره پرتله کړو، داسې ښکاري چې د خونو(کوټو) پوښښ ټول د تيزو(ډبرو) په کارونې سره تر سره شوى او په کې خټه استعمال شوې وي او وروسته د گنبدنو د بشپړ تيا نه، شاوخوا د غره ټوټې تيزې او پارچې خورې شوي او بامونه يې ښوى او اواره حالت غوره کړى وي.

۳. د ځينو مجسمو خونو(کوټو) چتونو ځينې کوشنۍ برخې تر اوسه هم په سيمې کې شتون لري، چېرې مونږ د يادو خونو يا کوټو چتونو پاتې برخې په ځير سره تر څېړنو لاندې ونيسو، دې پايلې ته به ورسېږو چې يادو خونو چټونه نيمگړي استوانه يې کواره يا شکل درلود.

په چتونو کې هماغه نرۍ تيزې يا ډبرو نه کار اخيستل شوى دى کوم چې د ستوپاوو په جوړښت کې تر سترگو کېږي.

د خاورو لاندې ښار

.....
د چتونو تیرې یا ډبرې په ولاړه یا نېغه (پره) توگه کارېدلي او د دوو تیرو یا ډبرو تر منځ خټه کارول شوې کومه چې له رس خاورې سره تړاو، نږدېوالی یا ورته والی لري.
د دې ډبرو اوچت والی کومې چې په لیندۍ ډول کارېدلي ۳۰ سانتي مترو ته رسېږي.

د لیندۍ چت بشپړېدو نه وروسته په لیندۍ او شاو خواوو د سیمې خاور کومه چې د جغلو سره یوه ځای ده، تر ۱۰۰ سانتيو پورې اچول شوی ده، چې د وخت په تېرېدو سره په خورا ښه توگه تخته شوې یا کلکه شوې چې د اوبو ښکته کېدو ټول امکانات یې بند کړي دي، بیا د ننه خواوو نه دې تیرې یا ډبرکاری او چتونو ته د هماغې خټې نه اخیږ ورکړ شوی دی.

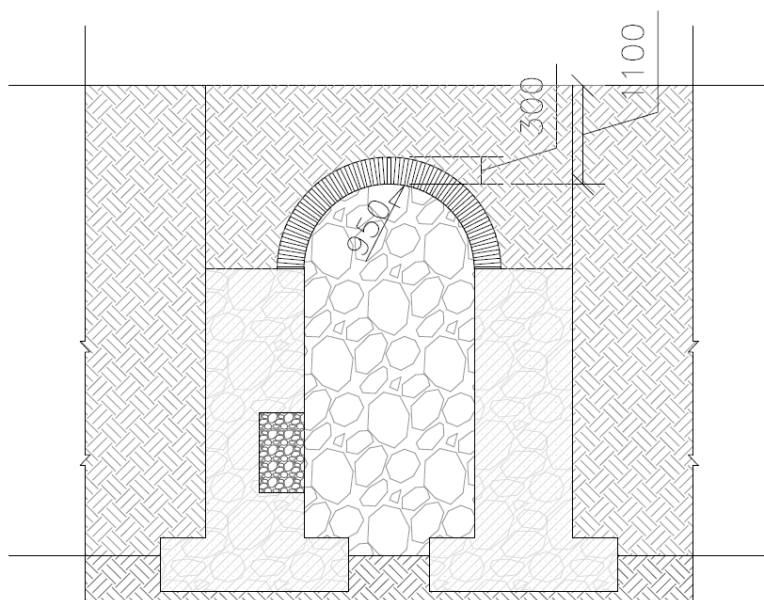
تر اخیږ وروسته دېوالونه او چتونه د سپینې خاورې (گل سفید) په مرستې سپینې شوي یا رنگ شوي دي.

د دې خبرې پخلي له پاره کولای شو د یادو خونو کوټو بر (سور، سیور یا عرض) په ځیر سره وگورو چې د ډبرې خونو یا کوټو بر تر دوو مترو لږ او ځینې یې ۱۹۰ سانتي متره دي.

د دې ورته والي پخلی هم اسانه کار نه دی، ډېرو څېړنو او تخنیکي کیندنو ته اړ تیا شته، کېدای شي په دې هکله د عصري اکسري کمر او مصنوعي زیرکتیا تکنالوژۍ څخه، کار واخیستل شي.

د خاورو لاندې ښار

.....
غوره لاره يې دا بولم چې پخوانۍ ليکنې په بېلا بېلو ژبو کې کومې چې د دې سيمې په هکله دي، تر هر اړخيزه څېړنې او مطالعې لاندې و نيول شي، دا کار به تر ټولو د کيکه (دقيقه) او کتور وي.

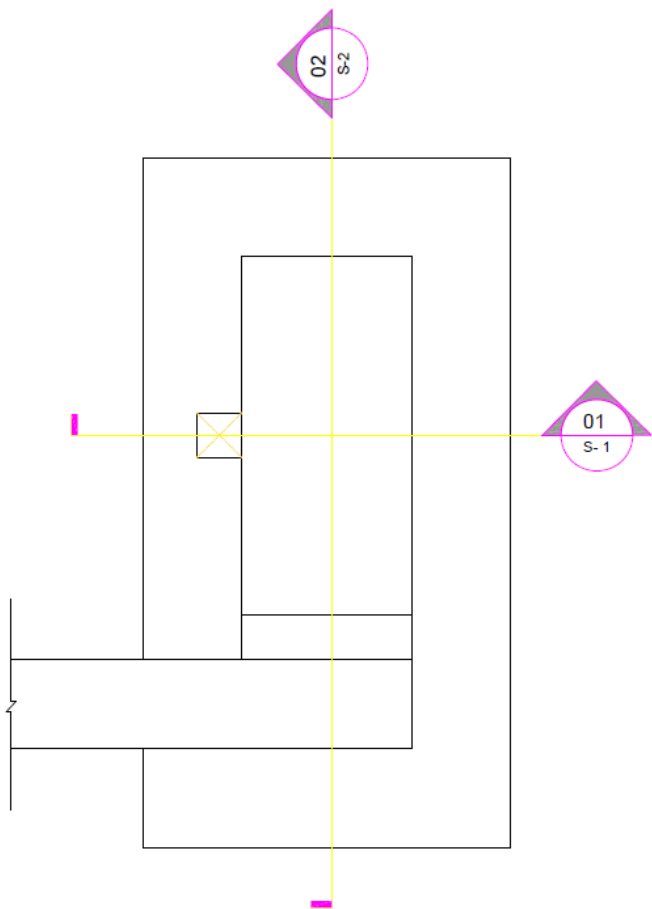

۰۱ پرېک

د خونو يا کوټوچتونو بېلگې نقشه (پرېک يا برش)

د خاورو لاندې بنار

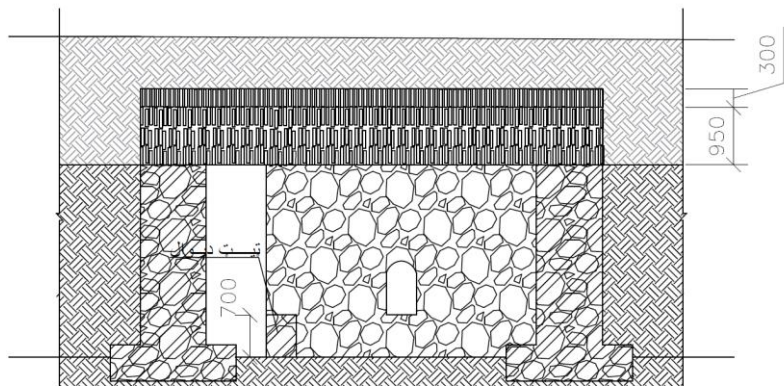
.....

د خونو يا کونوچتونو بېلگې نقشه (پلان)

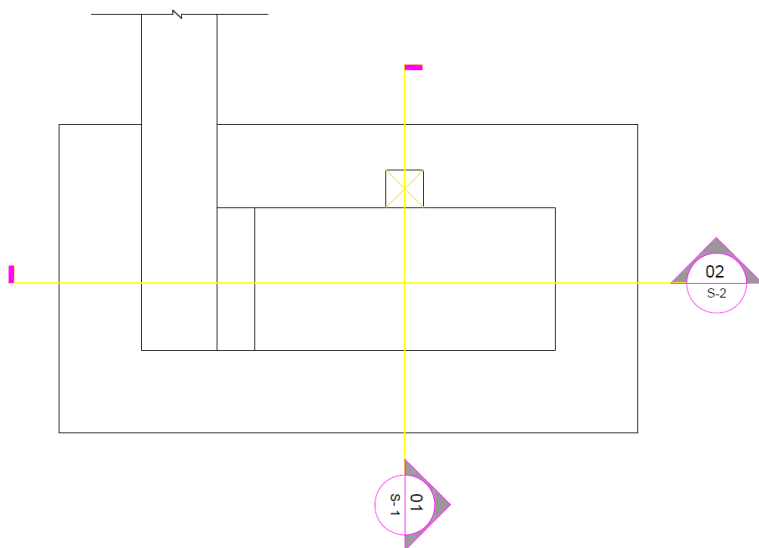
د خاورو لاندې بنسټ

.....

۰۲ پرېک

د خونو يا کوټوچتونو بېلگې نقشه (پرېک يا برش)

د خونو يا کوټوچتونو بېلگې نقشه (پلان)

د خاورو لاندې ښار

.....

سمڅي:

که چېرې مونږ د یوې کوتې نه بلې کوتې ته کومې چې د لنډو دالانونو (دهلیزونو) په مرستې سره یوه ځای شوي سمڅو ته رسېږو، کومې چې په غونډیو او غرونو کې شتون لري.

دا سمڅي خورا ژورې دي ما هم کوبښن وکړ چې یوه څه په یوې سمڅي کې ور د ننه شم، مگر د تخنیکي وسایلو نه درلودلو سره وړاندې تگ نه لاس بر سر شوم.

د سمڅو په پیل برخو کې چېرې چې ورته طبعي ریا او اوا (هوا، اکسیجن) رسېږي کولای شو د ننه لاړ شو. مگر وروسته د تیاري او اوا (هوا، اکسیجن) کمښت سره مخ کېږو چې وړاندې تگ په عادي حالت کې نا شونی دی او اړینه ده چې د ځان سره خاص څراغونه او اکسیجن ډبې ولرو.

همدا راز کېدای شي په سمڅو کې ژوي او ځناور هم شتون ولري، لازمه گڼم چې هر راز څېړنې په سمڅو کې د عصري تکنالوژۍ په مرستې سره، تر سره شي.

په شاوخوا غونډیو او غرونو کې ډېرې سمڅي شتون لري کومو مخو ته چې هېڅ استوگن ځایونه، ودانۍ نه په سترگو کېږي، د مالوماتو (معلوماتو) پر بنسټ داسې ښکاري چې دا سمڅي د مسو پلټنې او استخراج په موخو د پخواني شوروي اتحاد او خاصاً هغوی له خوا زموږ د هېواد نیونې (اشغال) په وخت کې، تر سره شوي وي.

د خاورو لاندې ښار

.....

په نړۍ کې د خلکو مېشتېدو لاملونه:

که مونږ پخوا پير ته پام واچو او د مېساپوټاميا يا ميسوپوټاميا (بين النهرين) ښار په هکله معلومات په ځير سره ولولو، کولای شوو د هغه منځ ته راتلو لاملونو باندې پوی شوو.

عربان دې ته جزيره وايي، خو په عمومي ډول هغه سيمې ته ويل کېږي چې له شمال ختيځ څخه د زغروس غرونو او له سويل لويديز څخه د عربي پليټيو تر څنګ پورې محدوده وي او په جنوب ختيځ کې د فارس خليج څخه د تورس ضد پورې غځېږي او په شمال لويديځ کې لوړې ځمکې.

۱ - د ميسوپوټاميا لومړۍ نومونه:

د لومړي ځل له پاره يونانيانو دې سيمې ته ميسوپوټاميا نوم ورکړ.

ميسوپوټاميا، د رمادي په جنوب کې (د بغداد لويديځ شاوخوا ۱۱۰ کيلومتره)، د فرات په څنډه کې موقعيت لري او د سمرا په بنکته کې د دجلې په څنډه کې موقعيت لري (شاوخوا ۱۱۰ کيلومتره د بغداد شمال - شمال لويديز کې)، يوه چپه ځمکه ده.

۲ - د سمندر له سطحي د ميسوپوټاميا لوړوالی

له بغداد څخه د ارونډرود تر خولي پورې، د بحر له سطحي څخه د لوړوالی توپير شاوخوا لس متره دی.

۳ - د ميسوپوټاميا اقليم

د خاورو لاندې ښار

.....
د دې په پای کې یوه سیمه ده چې د "هور" په نوم پراخه لندبلونه او ریډونه لري، د منځنۍ تودوخې او د هوا د اورښت په پایله کې د اوبو مقدار خورا لږ دی، منظم نه دي، میدانونه سخت او وچ او لږترلږه د کال په اتو میاشتو کې د کرنې له پاره مناسبه نه وي.

له همدې امله، کرڼه، چې ظاهراً په لسمې میلادي پېړۍ کې د میسوپوټامیا په لوړو او باراني سیمو کې، د میسوپوټامیا په محوري غونډیو کې پیل شوې، په یو وخت کې پخپله میسوپوټامیا کې پیل شوه، د تمدن اصلي مرکز، کله چې مصنوعي اوبولگونه منځ ته راغله، او د اوبو له لارې پراخو ځمکو ته راوړل شوه.

د اوبو لگولو په مناسب ډول، سویلي میسوپوټامیا په یوه میشته ځمکه بدله شوه چې لوی نفوس یې تغذیه کړ.

په پای کې، د جنوبي میسوپوټامیا اوسیدونکو په ۴۰۰۰ میلاد نه وړاندې کې د شمالي میسوپوټامیا کلتوري برتري په غاړه واخیسته، او ښاري دولتونه لکه ایریدو، اور، لارسا، لاگاش، نیپور، اکاد او بابل جوړ شول.

۴ - د میسوپوټامیا اقتصادي فعالیتونه

په میسوپوټامیا کې، کرنیز محصولات، د څارویو پالنه، کب نیولو، د کجور کرڼه او د سرې پورې اړوند صنعتونه په اسانۍ سره شتون درلود، مګر لرګي، ډبرې او فلزات په ندرت سره موندل شوي یا شتون نه لري؛ د پایلي په توګه، سویلي میسوپوټامیا د پیل څخه د سوداګرۍ ځمکه وه.

د خاورو لاندې ښار

.....

۵- د ميسوپوتاميا هنري فعاليتونه

په ودانيزو(ساختماني) کارونو کې د خټو کارول، په خټو او خټو باندې د ليکلو هنر او د دې خاورې يوه له ځانگړو ښو څخه دی، ميسوپوتاميا بېلا بېلي (مختلفي) ژبې او کلتورونه لري او له ډيرو تاريخي دورو څخه تېرې شوې دي، دا ريښتېنې جغرافيايي وحدت نه لري، تر ټولو مهم د دې نشتوالی دا دايمي پلازمينه ده.

۶- د ميسوپوتاميا تمدن

د ميسوپوتاميا تمدن د خپل کثرت او تنوع له پاره پېژندل شوی دی، دې تمدنونو يوه بل باندې تاثير کړی دی، لکه د اکاډين تمدن باندې د لرغوني سومري تمدن نفوذ او د اور د دريمې کورنۍ د پاچاهانو نفوذ، چې په ميراث کې يوه ترکيب دی.

د Sumerian-Akkadian تمدن، د دويم زريزې په لومړۍ ربع کې.

د ميسوپوتاميا تمدن د هيتيانو په دوره کې د ۱۷۰ ميلاد څخه وړاندې څخه د اناټوليا لويو سيمو ته رسېدلی.

۱,۶. د مختلفو علومو په برخه کې

بابليانو په رياضياتو او ستور پوهنه کې لويه ونډه درلوده، حقوقي نظريه د دې تمدن په لومړيو دورو کې وده او ژوره شوه او د قانوني حکمونو په څو سيټونو کې ليکل شوې، چې د کوډونو په نوم پېژندل کېږي، چې د حمورابي کوډ خورا مشهور دی.

د خاورو لاندې ښار

.....

۲,۶. په اقتصادي ډگر کې

له لس زره کاله ميلاد څخه وړاندې د لوی دايمي استوگنځايونو تر رامینځته کېدو پورې، په ميسوپوتاميا کې د پراختيا لاندې مرحلې پېژندل کېدې شي، چې ځينې يې په موازي ډول دوام لري:

د کوچيانو له ژوند څخه بدلون، يا د استوگنې د دايمي يا موسمي بدلون څخه لېږد، چې د ښکاريانو او د څارويو لومړۍ ډله وه، په يوه ځای کې د څو کلونو يا حتی د تل له پاره ژوند کول؛ د نباتاتو د تجربوي کښت څخه د حبوباتو اغيزمن او محاسبه شوي کښت ته لېږد؛ د کورونو جوړول او په وينا، په معبدونو کې د خدايانو "جوړول"؛ په هديرو کې د مړو ښخول؛

د لوښو اختراع چې لومړی د لاس په واسطه جوړ او سينگار شوی او وروسته د څرخ په واسطه؛ د متخصصو مسلکونو پراختيا او د کار ویش؛ او د فلزي توليد.

د زوي کيميا او شنيدار د استوگنې ځايونه چې د يو بل په شاوخوا کې او د راوندوز په شمال لويديز کې موقعيت لري، د ۱۰ څخه تر ۹ پيړۍ پورې د لېږد دورې پورې اړه لري.

د ميسوپوتاميا د ماهوري غونډۍ په پولو کې، د کرکوک په ختيځ کې د جرمو قلعه کې، نږدې درې زره کاله موده تعقيب کېدې شي، شايد دا استوگنځی د ۶۷۵۰ ميلاد نه وړاندې په شاوخوا کې رامینځته شوی وي.

حسونه (موصل ته نږدې) او تل ساوان (ساماره ته نږدې)، د ميسوپوتاميا په وچه کې تر دې دمه کشف شوي ترټولو زاړه کلي دي چې شاوخوا زر کاله وړاندې تر او لري.

د خاورو لاندې ښار

.....

۳،۶. د کرنې په برخه کې

تال ساوان د باراني کرنې د پولې په سویل کې موقعیت درلود، او په دې توګه دا باید په یوه ډول پر اوبولګولو تکیه کړې وي - حتی د دجلې څخه اوبه راوباسي - او له همدې امله دا یوه تاریخ وړاندې کوي چې وروسته یې د سویلي برخو کې میشته کېدل ممکن وو.

میسوپوتامیا د وسیلو او تجهیزاتو پرمختګ، د اوبو له لارې ترانسپورت، او په ځانګړې توګه په دې سیمې کې د معمارۍ پرمختګونو مخ په زیاتېدونکې سرعت تعقیب له پاره ترټولو مناسب ځای د ایریدو ښار دی چې په تاریخي وختونو کې د سومریانو خدای اینکي پیروانو مرکز و.

۴،۶. د معمارۍ په ډګر کې

د ایریدو معبد معمولا د بابل د دورې په وروستیو کې د مذهبي ودانیو لومړۍ بېلګه ګڼل کېږي، د بېلګې په توګه، زیګورات، د ارییک (اروک / اریخ، لرغوني سومیرین ښار) د لویو معبدونو په جوړولو سره، د څلورمې پېړۍ په پای کې او د پای په شاوخوا کې د معمارۍ وده د دریم زریزې په پیل کې دا خپل اوج ته ورسېد.

لکه څنګه چې د میسوپوتامیا د خلکو توکمیز هویت معلوم نه دی، د پخوانیو تاریخي استوګنځایونو د ټولنیز تنظیم په اړه هېڅ معلومات شتون نلري، د یوه کلي په مطالعه کې، دا ممکنه نه ده چې د "حکومت" یا د سیمه ایزو اړیکو په اړه خبرې وشي، کوم چې ممکن د یوه واحد مرکز له خوا تسلط شوی وي. [۲]

د خاورو لاندې ښار

د استوگنې غونډي انځور

که چېرې مونږ د سیمې استوګنو کورونو ته نظر واچوو د هغه وخت د خلکو ښه سوچ په معمارۍ کې ته ځای په ځای کولو او حیرانېدو چې هغوی په پخوا پېرونو کې مخکې تر دې چې پر ودانیو پیل کړي، لمرې یې شاوخوا سیمې کتلي، د استوګنې له پاره یې اوچتې غونډۍ ټاکلي او بیا وروسته یې الله د کورونو په جوړونې، لاس پورې کړی دی.

د داسو کورونو جوړونه لاندې ګټې لري:

۱. داسې غونډۍ هېڅکله د سېلابونه، واورو ښوېدو (برفکوچ) او د غره ډبرو غورزېدو تر اغېزې لاندې نه راځي.
۲. داسې غونډۍ د ورځې له خوا پوره لمر او خلک کولای شي ترې ډېره ګټه واخلي.

د خاورو لاندې ښار

-
۳. کورونه په داسې غونډیو کې د ښې اوا (هوا) نه برخمنې او خورا ښه طبعي باد په کورونو کې چلېږي.
۴. د کورونو جوړونه په داسې غونډیو کې تر لوړ امنیت نه برخه مني وي.
۵. دا کورونه د هرې خواوو نه لید لري.
۶. د سیمې خلک کوم چې د ورځني دندو، اوبو راوړنې له پاره ښکته سیمو ته تگ او راتگ کوي، همدا راز کوشنیان او څاروي کولای شي په آسانه توګه یې و مومي.
۷. د داسې کلیو پته ور کونه هم ډېره آسانه او هر کس (څوک) کولای شي په ساده توګه یې و مومي.
۸. په داسې کورونو کې واوره او د باران اوبه نه ایسارېږي او په ډېرې چټکۍ سره د کوشنیو ویالو کیندونو سره لاندې سیمو ته ښکته کېږي.
۹. د کورونو جوړونې مواد یې ځایي ډبرې او خاوره ده.
۱۰. د ډبرو په کار کې هم د خاورو نه کار اخیستل شوی دی.
۱۱. د بوالونه یې د پخسي دي.
۱۲. د ډبر کار کې یې دوې ډوله تیرې چې یوه ډول یې کلوله یا ګردې تیري چې د غونډیو شاو او خواوو نه ټولې شوې او کارېدلي دي، او ځینې نورې یې د سمڅو نه کیندل شوي او د کار سیمو ته لېږدول شوي دي.
- داسې ډېرې لږې تیرې ښکاري چې د غونډیو تیري ماتې شوې وي.

د خاورو لاندې ښار

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غرونو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د غونډيو په سرونو کې د استوگنو کورونو انځور

د غونډيو په سرونو کې د استوگنو کورونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غرونو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د غونډيو په سرونو کې د استوگنو کورونو انځور

د غونډيو په سرونو کې د استوگنو کورونو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د میس عینک د کان کیندنې په ساحه کې د لږترلږه دوو کلیو څخه یوه اوس هم شتون لري
[انخور د فرانز جی مارتی له خوا]

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با ګلي (استوګن ګلي) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په
موخې تش (خالی) شوی دی

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلي (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی دی

د لومړي انځور په شني کرښې مينځ کې سيمه د ولي با با قريې په نوم يادېږي چې ۰۱۳ او ۰۰۳ مشهورو لرغونو سيمو تر مينځ شتون (موقعيت) لري، تر دې دمه، يواځې جومات يې جوړ پاتې او نور څه له منځه تللی او په سترگو نه ليدل کېږي (ښکاري).

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با ګلي (استوګن ګلي) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی او یواځې جومات یې روغ پاتې دی.

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با ګلي (استوګن ګلي) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په
موخې تش (خالی) شوی او یواځې جومات یې روغ پاتې دی

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې کې د ولي با ګلی (استوګن ګلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی دی

په دوه وروستیو انځورونو کې هم د ولي با با قریه ده چې اوس چینایانو کمپ شمال خوا (طرف) ته شتون (موقعیت) لري او چینایانو په کې څو بلاکونه هم جوړ کړي دي.

د خاورو لاندې ښار

.....

بودايي ستوپاوې:

ستوپا ("ستوپا" په سنسکرت کې د ډهیر له پاره ده) د بودا معمارۍ یوه مهمه بڼه ده، که څه هم دا د بودیزم څخه مخکې دی. دا عموماً د مقبرې یادگار گڼل کېږي - د ښخولو ځای یا د مذهبي شیانو له پاره ځای ته وایي.

د عینک مسو سیمې ستوپا وو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا وو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا وو انځور

درې ډوله جوړښتونه د لومړني بودیزم له مذهبي معمارۍ سره تړاو لري:

۱. د صوفیانو عبادتگاه وي (ویهارونه)،
۲. د اثارو د عبادت ځایونه (ستوپا)،
۳. زیارتونه یا د لمانځه تالارونه (چیتاس، چې د چیتیا گراهاس په نوم هم یادېږي)، چې وروسته په ځینو کې د مندرونو په نوم یادېږي.

د خاورو لاندې ښار

.....

سانچي ستره ستوپا:

د سيمي ځانگړتيا د سانچي لوی ستوپا ده چې زرگونه کاله د مخه د امپراتور اشوکا له خوا تاسيس شوې او په نړۍ کې د ځينو غورو بودايي هنرونو سره سينگار شوې ده.

په سانچي کې لويه ستوپا په سيمي کې د بودايانو د عقيدې مرکز و، ځکه چې دا په درېيمه پېړۍ کې د امپراتور اشوکا له خوا جوړه شوې وه.

د بودا ستوپا په اصل کې د تاريخي بودا او د هغه د ملگرو د ځمکې پاتې کېدو له پاره جوړې شوې او تقريباً په دوامداره توگه د بوديزم په مقدس ځايونو کې موندل کېږي.

د مندر او ستوپا ترمنځ توپير:

معبدونه ډيری وختونه د خدايانو او څارويو په شکل کې د ډبرو ساتونکو سره دروازې هم لري.

ستوپا د زنگونو په څير شکل لري او ممکن يوه ډول اثار ولري (هغه څه چې بودا له ځانه سره وړل يا د بودا د بدن ځينې برخې لکه د ميخونو ټوټې)، د بودا ليکنې يا د بودايي راهبانو پاتې شوني دي.

د موريان امپراتور اشوکا:

ستره ستوپا (د ستوپا نمبر ۱ په نوم هم يادېږي) اصل کې په دريمه پېړۍ کې د موريا امپراتور اشوکا له خوا جوړه شوې وه او داسې انگېرل کېږي چې د بودا د ايرو کور دی.

د خاورو لاندې ښار

.....

د ستوپا سمبول:

ستوپا د سولې او مینې سمبول دی، د بودا اثار په بنسټ او سر کې ځای په ځای کوي. ویشالي هغه ځای دی چې بودا د خپل نروانا څخه د مخه خپل وروستی واعظ تبلیغ کړ.

د ستوپا جوړل:

لومړی، د ښه کیفیت ډبره باید وموندل شي، استخراج شوي او هغه ځای ته لېږدول شوي چې ډیری وختونه د نوي ودانۍ له پاره په احتیاط سره غوره شوي. دوهم، د ډبرو دا ناڅاپه بلاکونه باید شکل شي، په ستونو و پوښل شي، او د دیوالونو، پوړونو او چتونو له پاره ډبرو تختې (تخته سنگ) و موندل شي.

د ستوپا مانا (معنی)

ستوپا ("ستوپا" په سنسکرت کې د ډهیر له پاره ده) د بودا معمارۍ یوه مهمه بڼه ده، که څه هم دا د بودیزم څخه مخکې دی.

دا عموماً د مقبرې یادگار گڼل کېږي - د ښخولو ځای یا د مذهبي شیانو له پاره ځای او یا په ساده ډول، ستوپا د خاورو څخو غونډۍ چې د ډبرې سره مخامخ ده.

د ستوپا اصلي برخه:

د ستوپا گنبد په لاندینۍ برخه کې یوه، دوی یا درې سلنډر ډوله چتونه یا بیسل حلقې لري، چې کله ناکله یوه تخته جوړوي.

د خاورو لاندې ښار

.....
په پورتنۍ برخه کې، گنبد مربع خونه لري، کوم چې یو کلک جوړښت دی او مربع پلان لري، بیا یوه یا څو سلنډر راشۍ، سپیر او پاینکل چې یوه منار او کرسټال لري.

د ستوپا جوړښت:

۱. ستوپا هغه غونډۍ وې چېرې چې د بدن پاتې شوني یا د بودا له خوا کارول شوي شیان ښخ شوي وي، نو دا ټول ستوپا مقدس گڼل کیده که څه هم ستوپاوې د بودا څخه مخکې هم شتون لري مگر دوی په ټوله کې (عمده توگه) د بودیزم سره تړاو لري.

ستوپا پنځه اساسي جیومیټریک انځورونه (شکلونه) چې د پنځو عناصرو سره مطابقت لري:

۱. ځمکه

۲. اوبه

۳. اور

۴. اوا(هوا)

۵. فضا

له هغې څخه نړۍ او د هغې د ننه ټول اتومونه جوړ شوي دي. برسېره پر دې، د ستوپا ټول شکل د ناست بودا انځور ته نږدې او ورته والی لري.

د خاورو لاندې ښار

.....

عبادت په ستوپا وو کې:

له کومه وخته چې ستوپا ، د خدای بودا سپیڅلی استازی، بودا چې دواړه په تایلینډ او نورو هېوادونو کې ژوند کوي د دې باور سره د ستوپا عبادت کولو له پاره زیارت ته لاړ چې دا سفر به د هر ډول خطر څخه ځان وساتي.

د ستوپا پیدایښت:

ستوپا د غوندۍ په څېر جوړښت دی چې د بودایی راهبانو اثار لري، دا د پام کولو (مراقبت) ځای په توګه کارول کېږي او ډیری ستوپاګانې تر ۲۳۰۰ کلونو پورې زړه او یا شالید (تاریخ) لري.

په نړۍ کې لومړۍ ستوپا:

د ستوپا تر ټولو پخوانۍ ژوندۍ بېلګه په سانچي (مدیه پردیش) کې ده او دا ستوپا د نړۍ یوه تر ټولو لوړو یادګارونو څخه دی چې په ۱۰۳ متر (۳۳۸ فوټ) کې ولاړ دی او د ۲۹۰ متره (۹۵۱ فوټ) اوږدوالی (طول) لري.

اصلي ستوپا شاوخوا ۵۵ متر (۱۸۰ فوټ) لوړوالی درلود او د ډیرو پاچاهانو له خوا ترمیم شوی وو.

د خاورو لاندې ښار

.....

د ستوپا نوم:

د مهابودي ستوپا، بود کيا د هغه ځای په توگه پیژندل شوی چېرې چې د خدای بودا روښانتیا تر لاسه کړې، دا ستوپا شاید د بودا په مذهب کې تر ټولو مهم جوړښت وي.

د ستوپا کارونه:

په یوه معبد کې ممکن د بودا په سلگونو مجسمې او نقاشۍ وي، نو د دې ټولو په څېر ورته سجده کول د باور وړ گټه نه ده، د دې وړتیا سربېره چې د دورې وهل یا ګرځېدلو (په پښو سره) څخه رامینځته کېږي کله چې د معبدونو یا ستوپا وو شاوخوا ګرځېدل، دا ښه ده چې لاسونه د وړتیا راټولولو له پاره وکارول شي.

تر ټولو لوی ستوپا (Jetavanaramaya):

دا ستوپا په انوراداپورا یانې (یعنې) په شمالي مرکزي ولایت او سریلانکا هېواد کې شتون لري.

۱. اصلي لوړوالی: ۱۲۲ متر (۴۰۰ فوټ)

۲. اوسنی لوړوالی: ۷۱ متر (۲۳۳ فوټ)

د دواړو لوړوالو پرتله کولو سره په روښانه توګه ښکاری چې د وخت په تېرېدو، د طبعي حوادثو او د وختونو پاچاهانو د نه پاملرنې له امله پورتنۍ برخې یې چې ۵۱ مترو ته رسېږي، نږدې او له منځه تللي دي.

د خاورو لاندې ښار

.....

د ستوپا په اړه په زړه پورې حقایق:

په سانچي کې لوی ستوپا د هند معماری یوه مهم یادگار دی او د هند یوه له پخوانیو ډبرو ودانیو څخه بلل کېږي.

دا په درېیمه پېړۍ کې د موريا واکمن اشوکا لوی له خوا ټاکل شوی و.

دا بودا د آثارو په سر کې د بنسټیز نیمه کره خښتو ودانۍ سره پیل شوه.

د بودا دعا:

برهما ساهمپتي، چې د مهابراهما تر ټولو لوړ پوړی بلل کېږي، هغه دیوتا و چې د بودا څخه لیدنه وکړه کله چې هغه روښانتیا تر لاسه کړه، او هغه یې وهڅول چې انسانانو ته د مذهب درس ورکړي.

د بودیزم ۸ سمبولونه یا اته غوره نښې:

۱. قیمتي پارسل

۲. د سپین شنو خولی

۳. دوی طلايي کب

۴. د ابدیت غوټی

۵. د لویو خزانو گل لوبښی (ګلدان)

۶. د بریا بینر

۷. د لوټس گل

د خاورو لاندې ښار

.....

۸. اته خبرې شوي څرخ.

د ستوپا ډولونه:

۱. د سریریکا ستوپا،

۲. پربوگیکا ستوپا

۳. ادېشیکا ستوپا

۴. د بودا ستوپا

د دوی څخه، د سریراکا ستوپا کې د بودا ښخ شوي جسدونه شامل وو، په داسې حال کې چې پربوگیکا ستوپا کې د بودا ښخ شوي توکي شامل وو مگر د ادېشیکا ستوپا د یادگار په توګه جوړه شوه.

د اسیا تر ټولو لوړ ستوپا:

دا په واک فرا پاتومماچیدی راتچا وورا مها ویهان (تای: วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร) په مرکز ناوخم ښار کې شتون (موقعیت) لري.

په نړۍ کې تر ټولو لوړ ستوپا، د هغې سر لوړوالی ۱۲۰,۴۵ مترو ته رسېږي، او د هغې د بنسټ (بېس، تهداب) چوکات (فریم) ۲۳۵,۵۰ متره دی.

د خاورو لاندې ښار

.....

د ستوپا اهمیت:

ستوپا د بودايي معمارۍ ترټولو مهم مذهبي جوړښت دی، دا یوه غونډۍ یا نیمه کره ده چې د بودا د روښانتیا استازیتوب کوي او د بودا د اېرو په څیر د بودا مقدس اثار لري.

همدا راز دا د بودا د لمانځه د تالار مرکزي ټکي (نقطه ده) دی او ډیری مراسم د ستوپا شاوخوا ترسره کېږي.

د ستوپا کېښودل:

د بودا ذهن په دودیز ډول د ستوپا له خوا نمایش کېږي کوم چې باید د بودا عکس ښیي خوا ته کېښودل شي یا د بودا لاندې که چېرې محراب (عبادت خوا، عبادت) څو درجي ولري او په محراب کې شیان د پناه ځای درې گانې هم استازیتوب کوي.

د ستوپا شکل:

ځینې یې خاورو ته سپارل شوي، مگر ځینې وختونه دوی په ناست، مراقبت موقعیت کې ښخ شوي، د ځمکې ټوټې دوی پټ کړل.

په دې توګه، د ستوپا گنبد شکل د هغه چا استازیتوب کوي چې په مراقبت کې ناست و لکه د بودا په څېر، کله چې هغه د څلور عالي حقیقتونو روښانتیا او پوهه تر لاسه کړه.

د خاورو لاندې ښار

.....

د ستوپا بڼه:

د بودا ستوپا په بڼه مذهبي ودانۍ، د گنبد په څېر (شان، شکل) جوړښت، په هند کې بودا د سپېڅلو آثارو ذخیره کولو د یادگاري یادگارونو په توګه، کارول پیل شوي.

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا څېړنیز انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا یوې برخې اندازه کولو انځور

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا یوې لاندینۍ برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا یوې برخې اندازه کولو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا یوې برخې اندازه کولو انځور

د خاورو لاندې ښار

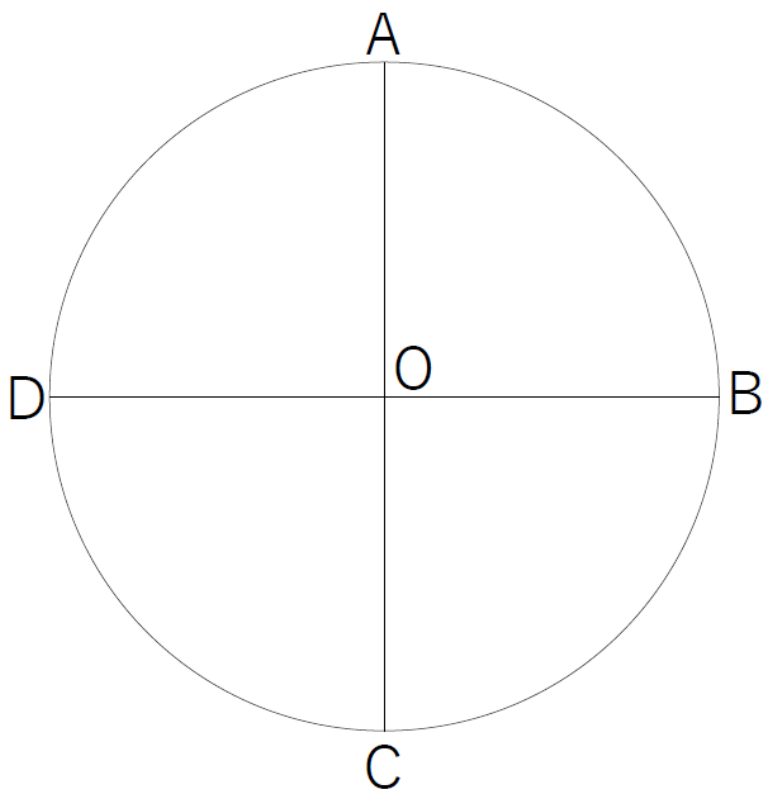
.....

د ٠٤٩ سیمې د ستوپې یوې برخې انځور

د خاورو لاندې بنار

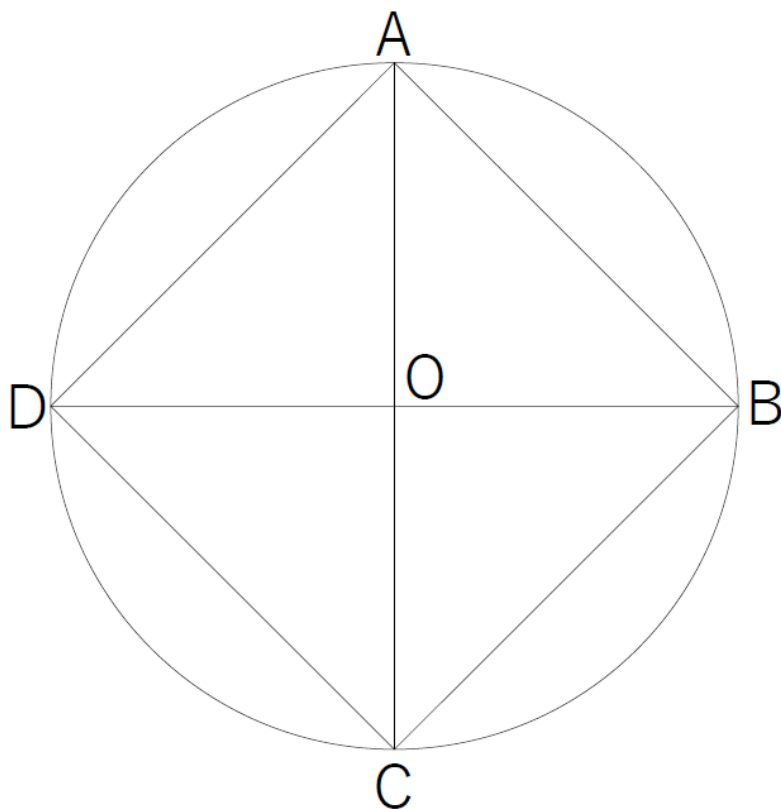
.....

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) لمری پړاو

د خاورو لاندې بنار

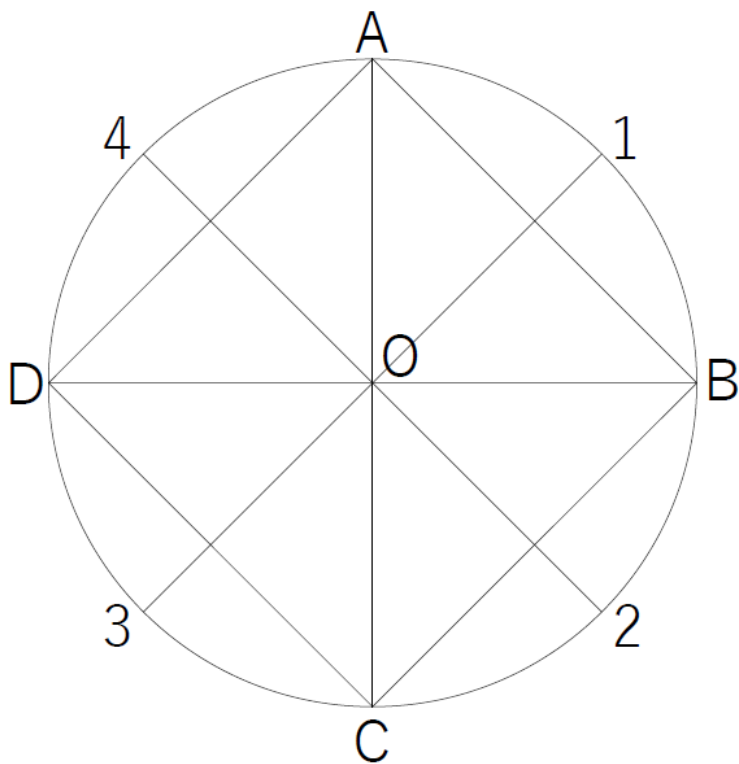
.....

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) دویم پړاو

د خاورو لاندې بنار

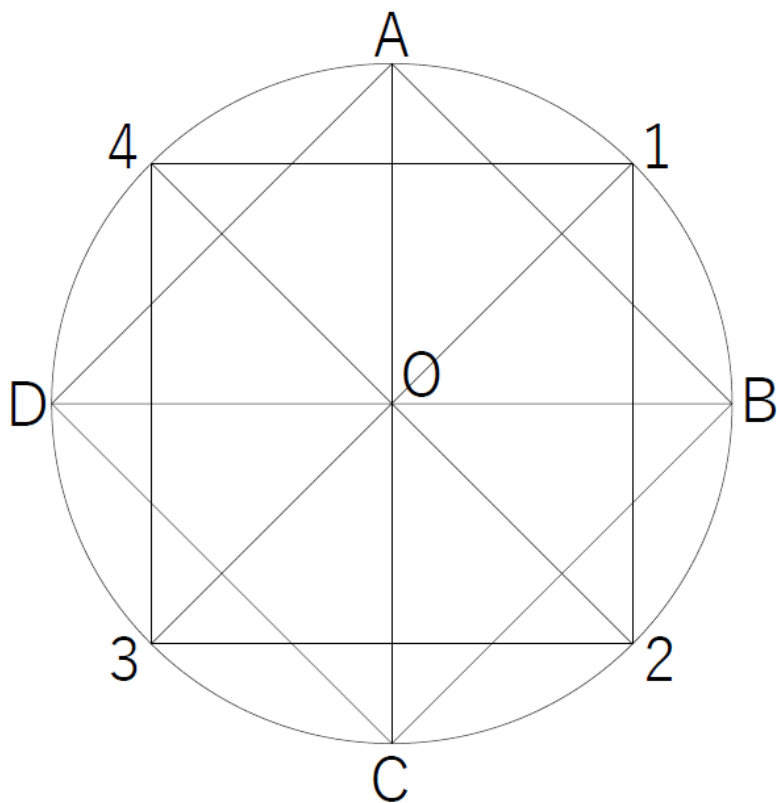
.....

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) درېیم پړاو

د خاورو لاندې بنار

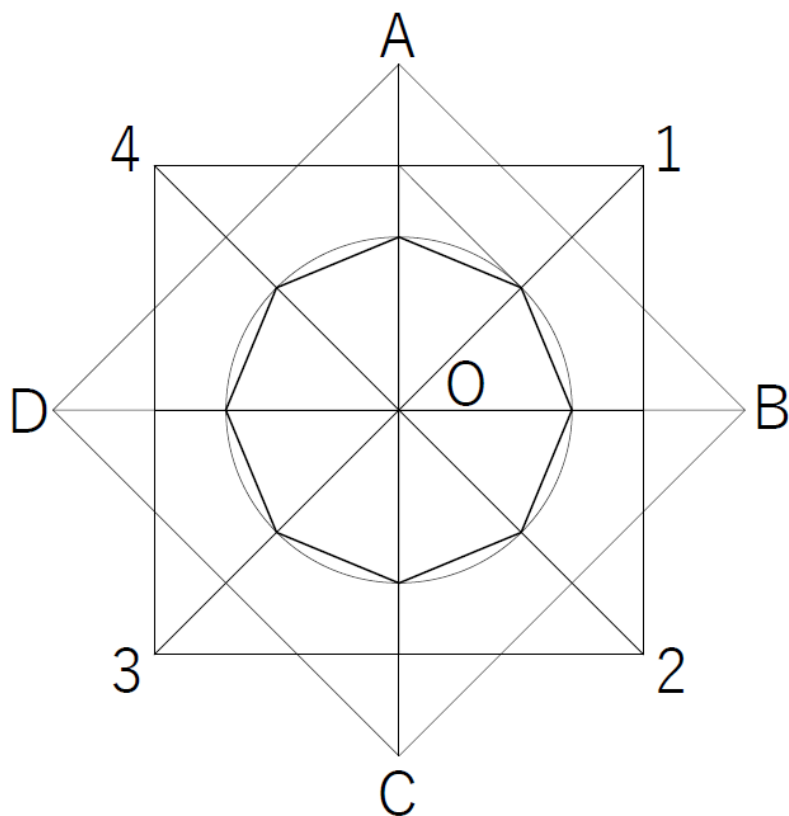
.....

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) څلورم پړاو

د خاورو لاندې بنار

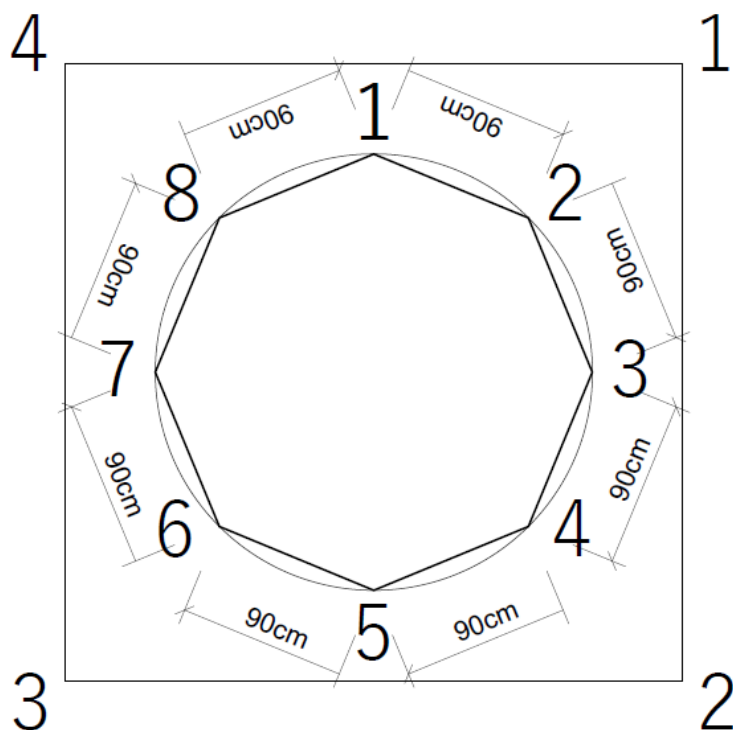
.....

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) پنځم پړاو

د خاورو لاندې بنار

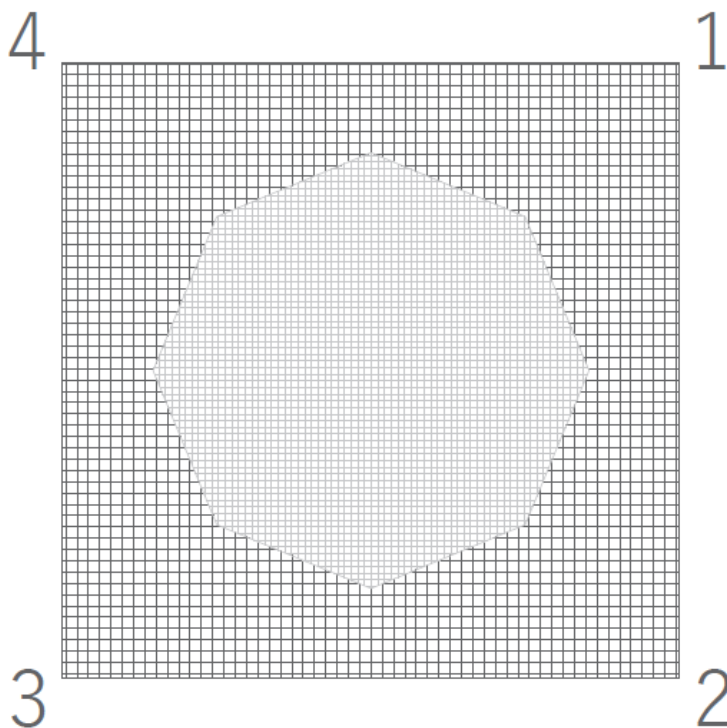
.....

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) شپږم پړاو

د خاورو لاندې ښار

.....

د سټوپا د قاعدې رسم لار (طريقه) اووم يا وروستى پړاو

د سټوپا پلان يا پاسنى ليد:

زما په اند او څيړونو داسې ښکاري چې يوه سټوپا د تخنيکي رسم پر بنسټ او اساس، لمړى يوه حلقه (دايره) رسم شوې کومه چې په حلقوي بڼه (شکل) د بوديزم پيروان د عبادت په توگه کاروي، بيا وروسته دغه حلقه (دايره) پر څلورو منظمو برخو وېشل شوې ده.

د خاورو لاندې ښار

.....
دغه څلوريزه (چهار ضلعی) ۱۲۰ سانتي په اندازه (په ځينو ستوپا وو کې) لوړه شوې ده او بيا وروسته دغه څلوريزه په اته ايزه (هشت ضلعی) وېشل شوې ده.

دا وېش د تخنيکي رسم پر بنسټ تر سره او د حلقې د مرکز نه پيل شوی او د څلوريزو ژۍ ته نه رسېږي، نو ځکه د ژۍ څخه اندازه (فاصله) لري.

دا مېچي (فاصله) د څلورو خواوو نه په يوه شان ده، دا په دې مانا (معني) ده چې د ستوپا په جوړونې کې د دايرې نه کار اخيستل شوی دی او ټولې اندازې (فاصلې) يې د حلقې (دايرې) مرکز نه په يوه شان دي.

د ستوپا څلوريزې يوه د بل سره توپير لري، کوم ستوپا چې ما په پورتيڼو انځورونو کې اندازه کړې ده، هر اړخ يې ۳۳۳,۳۵ سانتي ده.

د ځينو اته ايزو (هشت ضلعي) هر اړخ يې ۹۰ سانتي ده، که چېرې مونږ دا د عصري تکنالوژي (کمپيوټر) او په اتوکاد پروگرام کې وکاروو (رسم کړو) د دايرې شعاع به ۲۳۵,۲۱ سانتي ته، ورسېږي.

همدا راز د اته ايزې (هشت ضلعی) لوړوالی په هر ستوپا کې يوه شان نه دي او يوه يې د بل سره توپير لري.

که چېرې مونږ تناسب په پام کې ونيسو د اته ايزه (هشت ضلعی) لوړوالی به د څلوريزې لوړوالی په پرتله، دوې برابر وي.

د خاورو لاندې ښار

.....
په نورو ملکونو کې ستوپاوې ډېرې لورې دي او د اته ايزې د پاسه بيا څلوريځې او نور هندسي شکلونه په سترگو کېږي.

څرنگه چې د عينک مسو کان ته څېرمه ستوپاوو پورتنۍ برخې د وخت په تېرېدو او طبعي حوادثو منځ ته راتلو سره، ويجاړې شوې او د وخت شاهانو د نه پاملرنې سره ورو، ورو تر خاورو لاندې شوي دي.

د بده مرغه د عينک مسو سيمې ټولو ستوپاوو پاسنۍ برخې نرېدلې او مونږ نه شو کولو د اندازه کولو (اندازې اخيستلو) سره د شتون (موجوده) پاتې څخه، دقيقه اندازه واخلو او رسم يې کړو.

د ستوپا مخامخ ليد (نما):

که چېرې مونږ شته (موجوده) ستوپاوې (ستوپا گانې) په ځير سره وگورو، پوهېږو چې ټولې ستوپاوې د تجربه لرونکو څيگر، معمارانو او کاريگرانو په خواړيو، هغه وخت امکاناتو او د سيمې ډبرو او خاورو نه په ډېرې ښې توگې يا په مهارت سره جوړې شوې او سر ته رسېدلې دي چې مونږ يې تر اوسه کولای شو په ښې توگه وگورو او د هغه وخت معمارۍ نه، گټه واخلو.

د څلوريزې په مخامخ ليد يانې په ژبېو کې تيږو يا ډبريزې ستنې (پايې) ليدل کېږي چې دا ستنې د څلوريزې په منځ کې هم ليدل کېږي او دا ستنې د نرېبو (پنلېو، نازکو) تيږو يا ډبرو څخه په ډېر ښه تناسب او مهارت سره، جوړې شوې دي.

د خاورو لاندې ښار

.....
دا نړۍ تيزې يا ډبرې يوه د بل په سر ايښودل شوي او د دوي تيزو يا ډبرو تر منځ د خټو مصاله (مصالح) کارول شوې ده.

دا تيزې يا ډبرې د ستنو په لومړيو څټارونو (قطارونو) کې پلنې او ورو، ورو نړۍ کېږي او وروسته بېرته پلنېږي.

دا کار د معمارۍ په ښه سوچ سره، تر سره شوي او ښه تناسب هم لري.

ستني يا پاڼې په پورتنۍ برخې کې يوه د بلې سره د نيمگړي شپږيزې (نيمه شش ضلعی) سره نښلول شوې دي.

دا نيمگړي شپږيزې د دوو نرېيو تېرو يا ډبرو څخه څنگ تر څنگ ښکاري او په پلنوالي (ضخامت) سره کارول شوي چې مونږ يې په پورتنیو انځورونو کې، په روښانه توگه ليدلی شوو.

يادې ستني او نيمگړي شپږيزې د ستوپا پر مخ يا روښانه توگه کارول شوي او نورې برخې يې بېرته (د ننه، وروسته، څټ ته، شا ته) په خورا سوچ او زيرکتيا سره، تر سره شوې دي.

دا کار يا طرحه په اته ايزې برخې کې هم تر سترگو کېږي کومې چې په خورا مهارت سره جوړې شوې دي.

د دوو ستنو تر منځ برخه د تاخچې (طاقچې، طاقچې) په ښه ليدل کېږي.

د تاخچو پر سر څو څټاره (قطاره) نړۍ تيزې يا ډبرې کارېدلي او د هغه نه وروسته بيا د معمارۍ يوه ښکلې دود (سبک، ستايل) څخه

د خاورو لاندې ښار

.....
کار اخیستل شوی کوم چې کوشنیو کوټو په شان ښکاري، د یادو کوټو لاندې برخه یې وروسته او پورتنۍ برخه یې وتې (وتلې) ده، دا ډول کار ته په اوسنۍ معمارۍ کې کرنیز (کرنیس، پیک) هم وایي.

مگر په ځینو ستوپاوو څلوریزې برخې کې کرنیز نه په سترگو کېږي او کرنیز په دویمې برخې یانې اته ایزې کې تر سترگو کېږي.

د شته (موجوده) ستوپاوو نه داسې ښکاري چې په لمړي پړاو کې د څلو ریزې شاوخوا یې جوړې شوي، بیا وروسته منځ یې د خاورو او کوشنیو کانو مخلوط څخه ډکې شوې وي او وروسته یې د دویم پړاو یانې اته ایزې کار پیل شوی وي.

د دې خبرې پخلي له پاره باید ډېرې څېړنې او د اوس وخت عصری تکنالوژۍ ایکسري کمرو څخه کار واخیستل شي، زه د پورته خبرې پخلي د پاره د هر راز کیدنې سره خلاف (مخالف) یم، ځکه دا کار کېدی شي د ستوپا د لا وړاندېدو سبب وگرځي.

په زینو ستوپاوو د دویم پړاو یانې اته ایزې کې دا کار دوې واړه په بېلا بېلو تناسبونو کې کارول شوي دي.

همدا راز په ځینو لوړو او اوچتو ستوپاوو کې درېیم پړاو هم شتون لري چې په پلان کې د څلوریزې په څېر (شان) تر سترگو کېږي. په ټولو ستوپاوو کې نازکه (ورقي) تېرې یا ډېرې کارول شوې کومې چې د نږدې سمڅو (غارونو) نه ماتې او روارل شوې دي. که چېرې مونږ په څیر سره د سمڅو تیرو یا ډېرو ته وگورو، شاو خوا تیږې یا ډېرې په ولاړه (نبغه)، نرۍ (ورقي) توگه لیدلې شوو

د خاورو لاندې ښار

.....

چې په اسانه توګه او ډېرو معمولي وسايلو کارولو سره ماتې شوې او سيمې ته لېږدول شوې دي.

داسې نښې نښانې نه په سترګو کېږي چې دا تيرې يا ډبرې د غټو او لويو ډبرو څخه توګل شوې وي خو داسې برېښي چې دا تيرې يا ډبرې د څټک (چکش) وهلو سره څه منظمې شوې او څلوريز (مربع) يا مستطيل فارم ته اړول شوي وي او مونږ يې د پخلي له پاره په لاندې انځور کې کتلی شوو.

د تيرو يا ډبرو څلور اړخيز فارم (شکل) ته ورته انځور

د ځينو شواهدو څخه داسې څرګندېږي چې د ستوپاوو جوړونې (بشپړ ېدو) نه وروسته مخ ليد يې اخير شوې وې.

په اخير کې يې هماغه خاوره کارول، کومه چې د تيرو يا ډبرو کړنو(کارونو) کې تر سره شوې وي.

دا کار د بودايې څلورمې او پنځمې پېړۍ اړوندو پاتې شونو ودانيو کې هم تر سترګو کېږي چې د بېلګې په توګه کولای شوو د کابل ښار بالاحصار د ودانۍ څخه نوم واخلوو.

د خاورو لاندې ښار

.....
د دې ستوپاوو مخ یا لید وروسته د اخیږ څخه په چوڼي او یا سپیني خاورو سره، سپین (رنگ) شوي وي.

دا ستوپا په ۰۱۳ ساحي کې ده چې د آقاخان فرهنگي بنياد په مالي لگښت سره ترميم شوي ده.

که چېرې مونږ په ځير سره پورتنی انځور وگورو کېدای شي د پورتنی ليکل شوېو جملو پخلی وکړي کومه کوشني ستوپا چې په ۰۱۳ سيمي کې د آغان (آقاخان) فرهنگي بنياد په مالي لگښت سره ترميم شوي ده.

د يادې ستوپا د لاندني (بېز، بيس يا قاعدې) اندازه يې ۸۰ سانتي متره په ۸۰ سانتي متره او لوړوالی يې د ځمکي نه تر پورتنی برخې پورې ۹۰ سانتي متره ده.

د خاورو لاندې ښار

.....
بله مهمه خبره دا ده چې د ستوپاوو مخ لید اخبر پخلی کوي چې د تیرو یا ډبرو په پرې کولو کار (برش کاری) کې پام ورته نه دی شوی.

همداراز که چېرې مونږ ځینې شته (موجوده) ستوپاوې په ځیر سره وگورو د مخ لید په ځینو ځایونو کې د اخبر او سپینې خاورې یا چوڼې (رنگ) کوشنې اندازې اثار وگورو کوم چې د پورتنی جملو پخلي وکړي.

د اخبر پاتې شوي نینې انځور په یوه ستوپا کې

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې یوې لورې ستوپا انځور

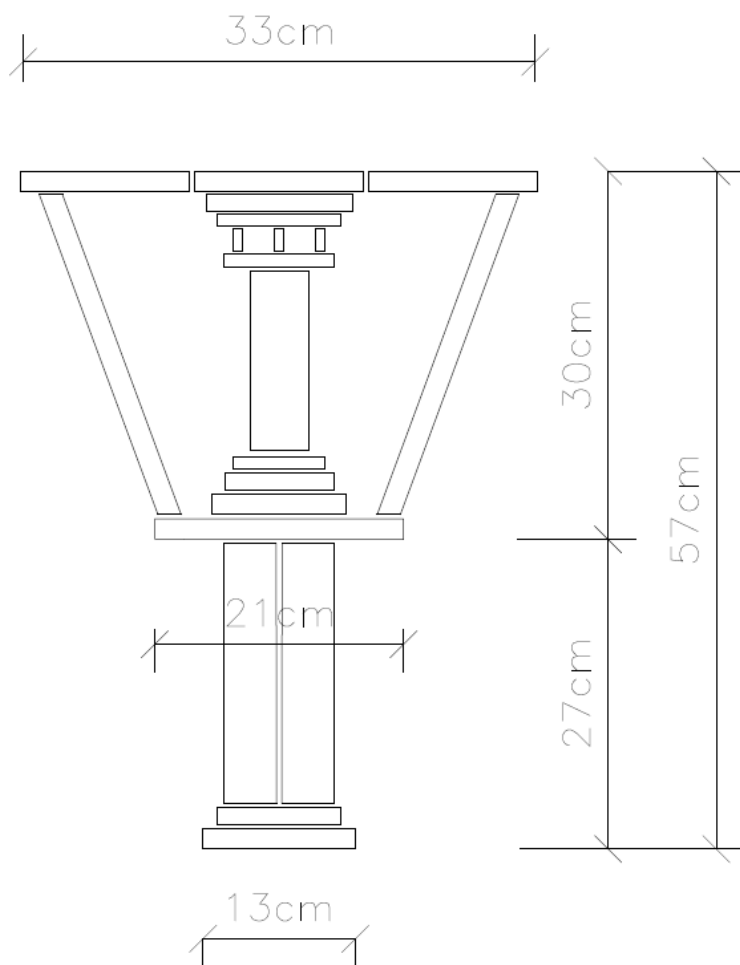
د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې یوې لورې ستوپا انځور

د خاورو لاندې بنار

.....

د عینک مسو سیمې یوې لوري ستوپا د ستنې نخشه (نقشه)

پورتنۍ ستنه (پایه) په ډېر ځیر او بڼه تناسب سره جوړه شوې ده،
ټولې تیرې یا ډبرې په وتې یا بنکاره ډول او یوې اندازې (کانتولېور)

د خاورو لاندې ښار

وتې (وتلې) کومې ته چې په دري ژبې کې (برجسته کاري) وايي، کارول شوي دي.

بيا نورې ودانيزې برخې يې په ډوبې شوي (د ننه، داخل) او منظمې توگه کارول شوي دي.

د ستوپاوو مخ ليد نه کوم اخبر چې د وخت په تېرېدو او طبعي افاتو سره له منځه تللی دی، بله او نوې بڼه يې خپله کړې چې په اوسنۍ معمارۍ کې دې لار (ستایل، سبک، روش، طريقه) ته، تربشي کار (تريشه کاري) وايي.

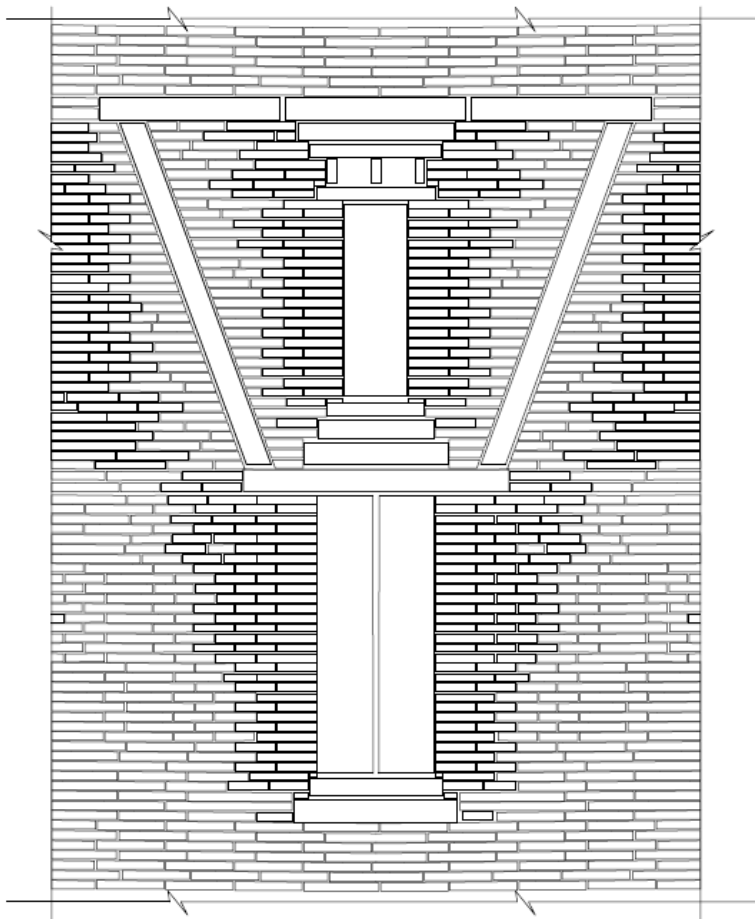
په ستوپاوو کې نرۍ تيرې يا ډبرې کارېدلي (کارول شوي) دي کېدای شي دا سوچ نني معمارانو ته د هغه وخت د لار په پام کې نيونې سره د ودانيزو چاور په مخ ليد کې نرۍ تيرې يا ډبرې کارول پيل کړي وي او نوم يې پرې تربشي کار (تريشه کاري) ايښی وي.

په اوسنۍ معمارۍ کې د تربشي تيرې يا ډبرې کارونه

د خاورو لاندې بنار

.....

د ستوپا وو جوړښت کې د یوې ستنې (پایې) مخامخ لید نقشه (نقشه)

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې یوې لورې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....
د لويې ستوپا په مخامخ ليد کې زينې يا پتې هم شتون لري چې د ستوپا د عزمت ښکارکولو په موخه کارېدلي او يواځې په يوې خوا کې تر سترگو کېږي.

که چېرې مونږ پخواني او څه نني ستوپا په ځير سره مطالعه کړو دې پايلې ته به ورسېږو چې پخواني ستوپاوې د نني ستوپاوو په څېر په سرونيو کې د هغه (ستوپا) د ژغورنې له طبعي افاتو لکه واوره، باران او باد نه د هر يوه ستوپا په سر کې گنبدې پوښښ او يا کوم بل هندسي فارم (شکل) لرونکي جسم نه کار اخيستل شوی وي، تر سترگو کېږي کوم چې په معماري کې د پخوا وخت او پېړيو، پېړيو نه په ميراث پاتې او ترې گټه اخيستل کېږي.

د بېلگې په توگه کولای شو زاړه استوپا يا سارنات څخه نوم واخلو کوم چې د وارانسی شمال ختيځ ته او په لس (۱۰) کيلومتري کې شتون لري، د هند په اترپرديش کې د گنگا او ورون سيندونو سنگم ته نږدې دی.

د بودايي دود له مخې، سارنات هغه ځای دی چې شاوخوا ۵۲۸ د عام دور څخه مخکې، په ۳۵ کلنۍ کې، گوتم بودا په بوده گيا کې د روبانانتيا تر لاسه کولو وروسته، خپله لومړۍ خطبه تدریس کړه.

د خاورو لاندې ښار

د زاره استوپا يا سارنات انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې بنار

.....

د عينک مسو سيمي ستوپا يوې برخې انځور

د خاورو لاندې بنار

.....

د عينک مسو سيمي ستوپا يوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....
د عینک مسو کان سیمې کې تر اوس محاله خورا ډېر ستوپاوې (ستوپاگانې) د غونډیو په سرونو کې موندل شوې دي چې ځینې یې کوشنې، منځنۍ او ځینې نور یې لویې (غټې) دي.

څه نور یې په یوه شان او اندازو کې تر سترگو کېږي چې کولای شو هغو ته یوه شان یا ټیپیک کلمه وکاروو.

د دې سیمې ستوپاوو لاندنۍ برخه (بېس، بېز یا قاعده) څلور اړخیزه چې په ټولو کې تر سترگو کېږي مگر بیا په پورتنیو برخو کې دا څلور اړخیزه فورم (شکل) د اندازو (ابعادو) څه کمښت تکرار شوی دی مگر په ځینو کې شکل (قواره یا فارم) استوانې یا څو اړخیزو ته اوښتی دی.

په ټولو ستوپاوو کې تیرې یا ډبرې په ملاسته (لماسته یا ضخامت) باندې کارول شوې دي خو په ځینو ځایونو کې دا تیرې یا ډبرې په ولاړه (نېغه، تېغه) هم تر سترگو کېږي.

مونږ د داسې تیږو یا ډبرو کارونې سره اټکل کولای شو چې د ورته موادو په کمښت یا وروسته د ترمیم څخه په ستوپاوو کې منځ ته راغلي وي.

د ځینو ستوپاوو په هر اړخ او منځنۍ برخې کې چې د اوسنۍ ښکاره شوې ځمکې څخه د ۱۲۰ سانتيو په اوچت والي (جگوالي) کوشنې لیندۍ ډوله تاخچې (تاچچې) چې لوړوالی یې ۵۰ سانتيو ته رسېږي په سترگو لیدل کېږي، داسې ښکاري چې په دې لینډیو کې دښپې او یا هم د ورځې له خوا رڼا له پار څراغونه بلبلل (روښانه کېدل) او بیا کله نا کله خاص مراسم هم پر ځای کېدل.

د خاورو لاندې ښار

.....
د دغو څلورو خواوو څراغونو ځایونو (تاخچو) نه داسې په ډاگه کېږي چې د هغه وخت خلکو وروسته د څراغونو روښانه کولو نه د ستوپا اطراف په تاوېدو (دورې وهل یا گرځېدل په پښو سره) پیل کاوه.

چې دا کار اوس هم په ستوپاوو او نورو بودايي عبادت گاه وو کې تر سره کېږي چې د بل اور (رنا) شاوخوا په دایروي (سرکلر) شکل تاوېږي او د تاوېد شمېره یې اوو ته رسېږي.

د عینک مسوکان ته څېرمه د یوه ستوپا، درې اړخیز انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسوکان ته څېرمه د یوه ستوپا، درې اړخیز انځور

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا وو، درې اړخیز انځور

د یوې غونډې په سر کې څو ستوپاوي په یوه شان یا تیپیک ډول لیدل کېږي چې ټولې یې په جلا، جلا جوړې شوي او د ستوپاوو تر منځ د دوو کسانو تېرېدو واټن (فاصله) ښکاري چې اندازه یې ۱۲۰ سانتيو ته نږدې ده.

د خاورو لاندې ښار

.....
د اندازو نه داسې ښکاري چې د هغه پېر معمارانو په يوه وخت کې د
څو مراسمو د سر ته رسولو په موخې ډيزاين کړي او بيا وروسته
جوړې شوې وي.

د ډبرو ستوپاوو په هر اړخ کې درې ليندۍ (کمان، قوس يا آرچ)
ليدل کېږي چې منځنۍ ليندۍ يې مکمله ليندۍ او دوېيو خواوو(غاړو)
ته نيمگړې شپږ اړخيزه (نيمه شش ضلعی) شتون لري چې پرسېره
(سرکې) يې څو کتاره تيرې يا ډبرې د پيک يا کرنيز(کرنيس) په
توگه کارېدلي او بيا وروسته د ابعادو په لږېدو(کمېدو) سره بل څو
اړخيزه يا سلينډر شکل (فارم) پيل شوی دی.

دا کار يوه د بل سره شباهت لري او کېدای شي و وايو چې د هغه
وخت په يوې نقشې سره جوړې شوي، کومې چې د چنارونو په
پوستکو (پوټکو)، ساده توگه رسمي شوې او ساتل شوې وي کومې
چې تر اوسه د کيندنو په وخت کې نه دي تر لاسه شوي او کېدای شي
د وخت په تېرېدو، نه پاملرني له امله (عمله) له منځه تللي او د خاورو
سره، خاورې شوې وي.

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا وو، دوي اړخیز انځور

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا، دري اړخیز انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا ، درې اړخیز انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

مجسمې

د مجسمو جوړولو تاریخ:

مجسمې د نړۍ په تړاو د انساني عمل د یوې ښې په توګه له تاریخي زمانې راهیسې شتون لري.

لومړنۍ پیژندل شوې مجسمو کار شاوخوا ۳۲,۰۰۰ کاله له میلاد څخه وړاندې ته، رسېږي.

پخوانیو انسانانو ګټور توکي جوړ کړل چې د مجسمو شکلونو سره سینګار شوي وو.

مجسمو د جوړولو نوښتګر هغه انسان و چې زرګونه کاله وړاندې یې د مجسمو د جوړولو له پاره ځانګړی خلاقیت درلود.

تاریخ پوهانو او لرغونپوهانو ته دا څرګنده نه ده چې ۲۳۰ زره کاله وړاندې - د کشف شویو مجسمو لومړنۍ ډبرې بېلګې د هغه وخت پورې اړه لري - په کوم هدف او انگیزه یې دا ډول کارونه پیل کړل.

مګر هغه څه چې دا تاریخ په زړه پورې او معنی لري؛ د دې محصولاتو لوړ عمر د هغو خلکو له خوا جوړ شوی چې احتمال یې د تمدن څخه لرې وو، او د مجسمو جوړولو موخه د ماشومانو سره اړیکه، عبادت او تفریح و، خو د تمدن له راڅرګندېدو وروسته مجسمې د خدایانو په ښه جوړې شوې.

د خاورو لاندې ښار

.....

د مجسمو جوړولو تاریخ په افغانستان کې:

مجسمو جوړول په افغانستان کې اوږد شا لید (سابقه) لري او له بېلابېلو ځلاندو پړاوونو څخه تېر شوی دی.

دغه هنر د کوشان او تیموریانو په دورو کې خپلې لوړې کچې ته رسېدلی دی، ډیری راڅرگند شوي او ژوندي پاتې شوي اثار په دې دوو دورو پورې اړه لري.

د مجسمو تر ټولو په زړه پورې اثارو کې په بامیانو ولایت کې د بودا مجسمې او د هغو د سمخوو (سموچونو) یادونه کولای شو، تر دې مخکې د کندهار په مندیگک، د کندهار پنجوايي او د جلال اباد په ټیپي کلا کې، چې ډېر اثار یې هم موندل شوي دي.

له ۲۰۰۹ کال څخه تر نن ورځې پورې، نږدې ۲۵۰۰ لرغوني اثار د عینک مسو کان سیمې کې کشف شوي دي، له دغو اثارو څخه ۲۰۰۰ اثار یې په کابل ښار کې د افغانستان په ملي موزیم او پاتې ۵۰۰ برخه د دغو اثارو څخه د عینک مسو کان سیمې کې تر پوښښ لاندې ساتل کېږي.

له سیمې نه برونزو مجسمې او هغه کوشنۍ د خټو مجسمې کومې چې کیندنې نه روغې وټې دي، کابل ښار ملي موزیم ته لېږدول شوې دي.

بر سېره پر دې د ځینو موندل شویو مجسمو سرونه کوم چې په کیندنې کې څه ناڅه روغ تر لاسه شوي او په سیمې کې ساتنه یې خورا گرانه او د ښو امکاناتو نه برخمن نه وو، هم ملي موزیم ته لېږدول شوي دي.

د خاورو لاندې ښار

.....
په سیمې کې هغه مجسمې کومې چې له خټو څخه جوړې شوي د لېږد وړ او یا د مجسمو ځینې برخې چې وروسته له کیندنې نه تر لاسه شوې دي، لېږد یې د ستونزو سره مخ و، په سیمې کې تر ساده پوښښ لاندې ساتل کېږي.

د دغو مجسمو پورتنۍ برخې یې د طبعي حوادثو او د وخت حکومتونو نه پاملرنې له کبله ویجاړې شوې او له منځه تللي دي، د دغو مجسمو یوازې کوشنۍ او د زنگونو نه لاندې پښو برخې یې شتون لري.

د دې سیمې مجسمې د بامیانو ولایت او ننګرهار و لایت د هډې مجسمو په شان پټې (کالي لرونکي) دي.

که مونږ په ځیر سره د یادو مجسمو پاتې او ویجاړې شویو برخو ته وګورو داسې ښکاري چې لمړۍ مجسمې د خټو نه جوړې شوي، بیا وروسته د بدن پر مخ یې نازکه خټه د جامو یا کالیو په شان اخیږ شوې دي او وروسته د تودو رنگو لکه:

ګلابي، سور، نارنجي، زېر، سرو زرو (طلايي)، روښانه کهوږی (قهووي)، نه، کار اخیستل شوی دی چې ښې (د رنگ آثار) یې تر اوسه د مجسمو په پاتې برخو کې، تر سترګو کېږي.

په ځینو مجسمو کې داسې ښکاري چې لمړۍ ورته سوري د سړي خاورې (گل سر شوي) رنگ، بیا وروسته سروزرو (طلايي) رنگ ورکړ شوی دی.

کېدای شي دا کرڼه (کار) مجسمو ته د لوړوالي (عظمت) په موخو او یا هم یوازې هغو مجسمو ته ورکړ شوی وي کومې چې تر نورو

د خاورو لاندې ښار

.....
بودایی عبادت کونکو ته لوړوالی (موقف) درلود، تر سره شوی وي.

دا مجسمي ۹۹ سلنه د ښځو دي، خو کومي، کومي د نارینوو ځینې برخې هم په ټیټه کچه په کې تر سترگو کېږي.

د څېړونو پر بنسټ داسې ښکاري چې دا مجسمې په تړلي فضا او یا لوبو خونو یا کوټو کې ایښودل شوې (ځای پر ځای شوې) وي.

یادې خونې یا کوټې اوږدې او د پاسه یې چټونه درلودل چې ځینې برخې یې مونږ اوس هم کولای شو په سترگو و وینو.

د څېړنو پر بنسټ کولای شو و وایو چې د خونو یا کوټو چټونه د نیمې استوانې شکل لرونکي او په اوږدو دي.

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګۍ (اثر) انځور

د عینک مسو کان سیمې مجسمې په یوه شان نه دي، ځینې یې په ولاړه او ځینې نورې په ناسته لیدل کېږي، چې ډېری یې ښځې، انجونې او کوشنیاں هم په کې ګډ (شامل) دي.

د یادوني وړ ده چې په ځینو غونډیو کې د ستوپاوو تر څنګ ډېرې لږې مجسمې په پراته (لماسته یا خوب) حالت کې هم لیدل کېږي کومې چې کولای شو په ځینو انځورونو کې، وګورو.

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

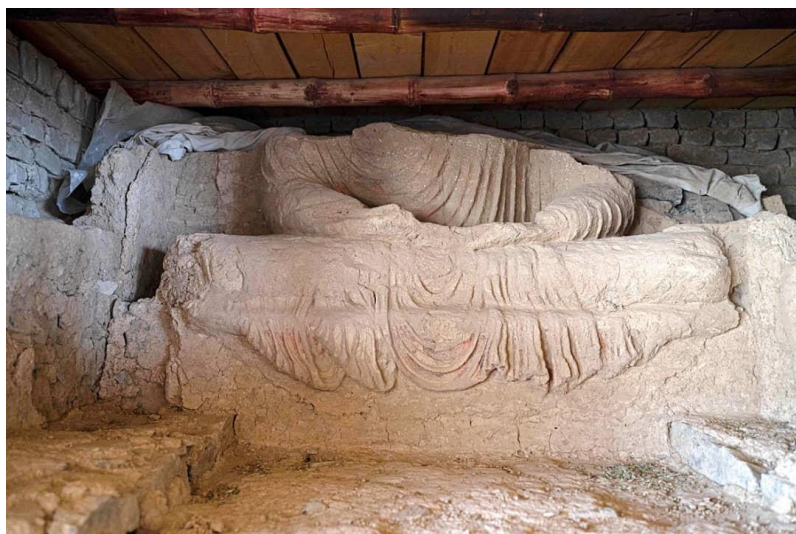
د عینک مسوکان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کارگی پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمو پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار می پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

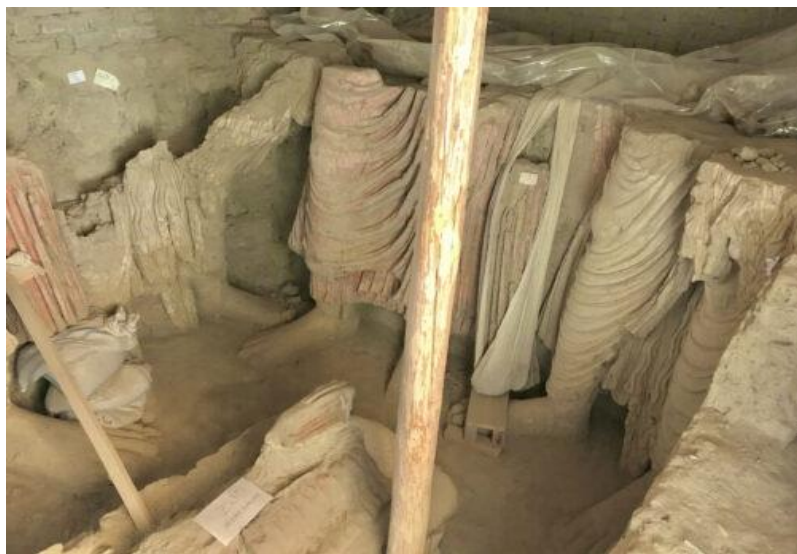
د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د لایتوس گل پر سر ناسته کارگی (مجسمه):

د لایتوس گل پر سر ناسته مجسمه کومه چې د خټو او گچو څخه په خورا ځیر او دقت سره جوړه شوې ده.

دا مجسمه د ۲-۵ پېړۍ پورې اړه لري چې بریي (سور، سیور یا عرض) یې ۳۷ سانتي متره او لوړوالی (جگوالی، اوچتوالی) یې ۷۵ سانتي متره ده.

اوس محال دا مجسمه د کابل په ملي موزیم د عینک مسو سیمې لرغوني اثارو په نندارتون کې لیدل کېږي.

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د عینک مسوکان ته څېرمه بودایي کار ګۍ پاتې برخې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

پيسې (سکې)

د لومړۍ سکې جوړولو تاريخ:

سکه د فلزاتو يوه ټوټه ده چې يوه ځانگړی وزن او درجه لري، د هغه چا ځانگړی نښه يا مهر لري چې دا يې د کاین په توگه کاروي.

په نړۍ کې لومړنۍ سکې چې د مسيح څخه اوه پيرۍ مخکې جوړې شوې وې، چې د ليډيانو له خوا جوړې شوې وې، هغوی يوه بډايه او ځواکمن خلک وو چې په آسيا کې اوسېدل او دا لومړنۍ سکې د الکتروم په نوم د ځانگړي موادو څخه جوړې شوې وې.

الکتروم يوه طبيعي مرکب دی چې ۷۵٪ سره زر او ۲۵٪ سپين زر لري. دا سکې د لوبيا په شکل او اندازه کې وې او تقريباً هغه وخت رسمي پيسې گڼل کېدې. بيا يونانيانو، د دوی په تقليد، د رسمي فلزاتو پيسو لرلو مفکورې ته ښه راغلاست و واړه او له همدې امله يې د سکې جوړول پيل کړل.

په دې توگه، شاوخوا سل کاله وروسته، د يونان او آسيا کوچنيو لويو ځمکو کې، د ايجين سمندر او سيسلي په ټاپوگانو کې او د ايټاليا په سويل کې ډيری ښارونه د ځان له پاره ميندې درلودې.

د عينک مسو سيمې کې لاس ته راغلي سپينو، سرو زرو سکې چې د کوشان او ساسانيانو دورې پورې اړه لري او په هغه کې دينار او درهم، هم ليدل کېږي.

د خاورو لاندې ښار

.....

د کوشانو او ساسانیانو دورې سکه

د کوشانو او ساسانیانو دورې سکه

د خاورو لاندې ښار

.....

د کوشانو او ساسانیانو دورې سکې

د کوشانو او ساسانیانو دورې سپینو زرو سکه

د خاورو لاندې ښار

.....

د کوشانو او ساسانیانو دورې سکه

د خاورو لاندې ښار

.....

ګانې (زېورات):

ګانې یا زېورات هغه کوچني آرائشي توکي دي چې د شخصي سينگار (زينت) له پاره د پڼونو (وسيلو)، حلقو، هارونو، غوړوالی، زنگون (زينور) او اړیکو په شکل کې کارول کېږي، دا توکي د انسان بدن یا د هغه جامو سره تړل کېدی شي.

د عینک مسو کان ته څېرمه سیمې کې لاندې ګانې لکه: ټیکه، غوړوالی، پېزوان، او راز، راز ګوتي او ګوتمی موندل شوي دي.

د کوشاتو او ساسانیانو دورې ګوتي او غوړوالی

د خاورو لاندې ښار

.....

انساني شکلونه په بېلا بېلو ډولونو:

په دې لاسته راغلو شکلونو کې د نارینوو، ښځو او ځوانانو شکلونه شته کوم چې بېلابېلې اندازې او شکلونه لري، دا شکلونه د خټو او گچو څخه جوړ شوي دي.

د انساني شکل انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د انساني شکل انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د انساني شکل انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د انساني شکل انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د انساني شکل انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

کيندل شوي (کندنکاري) آثار:

کيندل هغه عمل دی چې د يوې وسيلې په کارولو سره د موادو څخه يو څه شکل توکي.

دا تخنيک په هر هغو جامدو موادو کې ترسره کېدای شي چې د کيندلو پرمهال ستونزې و نه لري او دومره نرم وي چې د توگلو وړ وي.

يا په بل عبارت:

نقاشي هغه عمل دی چې د يوې وسيلې په کارولو سره د موادو څخه يو څه شکل و توکي (سکريچ کړي).

دا تخنيک په هر هغه جامدو موادو کې ترسره کېدای شي چې د توگلو پرمهال يوه ځای ساتل کېدای او بيا هم د توگلو (سکريچ کولو) له پاره کافي نرم وي.

نقاشي، په دې مانا (معنی) چې دا په مجسمو کې کارول کېږي، د هغو لارو (طريقو، ميتودونو) څخه توپير لري چې نرم او خراب شوي توکي کاروي لکه خټې، ميوه، او شنې شيشې، ځکه چې په داسې حالتونو کې، مواد کله چې نرم وي شکل اخلي ترڅو دا شکل وساتي کله چې کلک (سخت) شي.

په مجسمو کې کيندل خورا ستونزمن دي او د پستو (نرمو) موادو کارولو لارې (طريقې، ميتودونو) په پرتله ډير کار ته، اړتيا لري.

د دې لارو (طريقو، ميتودو) بېلگې د لرگي نقاشي، د عاطفې نقاشي، د تيرو نقاشي، چپ نقشه، او پيټروگليفس دي.

د خاورو لاندې ښار

.....

لاندې څو د عینک مسو سیمې څخه لاس ته راغلي کیندل شويو آثارو
نمونې:

د کیندل شويو آثارو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د کيندل شويو آثارو انځور

د کيندل شويو آثارو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

کوشنۍ يا د سينگار له پاره مجسمې:

کوچنۍ مجسمې يا د سينگار مجسمې له همدې امله په سينگار کې د ډولونو رامینځته کولو له پاره غوره ټاکل (انتخاب) گڼل کېږي.

عصري مجسمې د مختلفو موادو څخه جوړې شوې دي لکه د رال، پالیستر، فایبر گلاس، لرگي، پلستر، ډبرې، د چینی خټې، ډبرو او نورو شیانو څخه.

د کیندنو تر دې محاله د عینک مسو کان ته څېرمه، لاندې کوشنۍ يا د سينگار مجسمې تر لاسه کومې چې د خټو نه جوړې شوې او بیا وروسته پخې شوې دي.

د سينگار د مجسمو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د سينگار د مجسمې انځور

د خاورو لاندې ښار

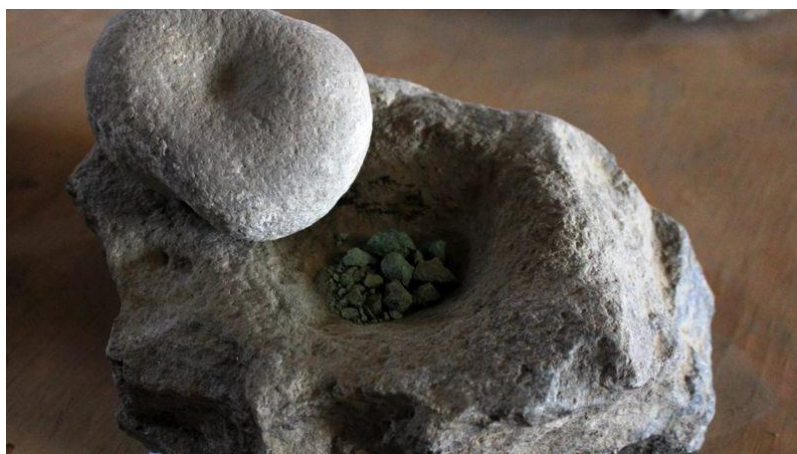
.....

د ورځني (روزمره) ژوند وسایل:

د کیندنو تر دې محاله د عینک مسو کان ته څېرمه، لاندې وسایل تر لاسه شوي دي:

۱. اونگه:

کومه چې په ډېره ساده توگه تر سترگو کېږي، چې لاندنۍ برخه یې بغړۍ او د سر برخه یې چومبۍ نومېږي تر لاسه شوې ده، چې کېدای شي ورځني کارونو او ځینو شیانو ماتېدو له پاره کارېدلی وي.

د عینک مسو کان ته څېرمه اونگي (هاونگ) انځور

۲. مېچنه:

مېچنې کومې چې په سیمې کې تر لاسه شوې دي د ژوند ورځني کارونو سر ته رسونې له پاره لکه:

د خاورو لاندې ښار

.....
د غنمو اوږو کولو، مالګې اوږو کولو، نسکو او نورو شیانو له پاره کارېدلي وي.

د عینک مسو کان ته څېرمه مېچني (د ستاز) انځور

۳. تنور:

د ورځني ژوند ډېره مهمه او اړینه برخه ده کومه چې د لرګیو، خسو او وچو واینو په مرستې تودېږي (ګرمېږي) او په هغه کې ډوډۍ پخېږي، دا تنور د لودیزو غونډیو په یوې خونې یا کوټې کې تر سترګو کېږي چې د ژېړې یا سړې خاورې نه جوړ شوی او تر اوسه هم په سیمې کې شتون لري.

د خاورو لاندي بنار

.....

دعينک مسو کان ته څېرمه ننور انځور چې په سيمي کې اوس هم شتون لري

د خاورو لاندې ښار

.....

ختو لوبښي:

انسانان د پخواوو وختونه رهيسي تر ننه پورې د ختو څخه لوبښي جوړوي. د ختو خورا مشهورو لوبښو په منځ کې، مور کولی شو د ختو کوزې او پيالې نه يادونه وکړو. د شيشي د شهرت د مخه، د خاورو لوبښو ترټولو ډېراستعمال درلود. د لوبښو په صنعت کې تر ټولو ښه خاوره خټه ده، چې په کې د اوسپنې د لوړ مقدار شتون له امله سور رنگ لري.

لوبښي يوه له لومړنيو انساني صنعتونو څخه دی. که څه هم د هغې اصليت په روښانه توګه نه دی څرګند شوی، مګر د لرغونو موندنو څخه دوی د سمر لرغونې ځمکه پېژني، او البته، د جبروفت تمدن وروستي کشف د دې تيوري په اړه شکونه راپورته کړي دي.

د سنډل په نامه تمدن چې د وروستيو کيندنو له مخې شپږ زره کاله وړاندې پېژندل شوی او هغه ټابليټونه چې په جبروفت کې کشف شوي د مطالعې له پاره امريکا او فرانسې ته لېږل شوي چې د شيکاګو او پاريس پروفيسورانو له خوا وپېژندل شي او پايلې يې ترلاسه کړې. دا وښودله چې دا سيمه ۳۰۰ کاله پخوانۍ وه چې د سوسا تمدن د ليکلو نسخه ده.

د خاورې لوبښي شايد يوه له پخوانيو انسانانو څخه وي. له هغه وخته چې لومړيو انسانانو د اوبو او خواړو د ذخيره کولو په اړه فکر کاوه او د ختو چپکولو او جوړښت ملکيتونه يې درک کړل، دوی په بېلا بېلو (مختلفو) شکلونو کې د ختو ځمونه يا کندوان جوړ کړل.

د وخت په تېرېدو او د ژوند د پرمختګ سره، لوبښي هم وده وکړه. تخليقي خلکو په خپلو لاسونو د ختو په لوبښو کې نمونې او انځورونه جوړ او په مختلفو رنگونو يې سينګار کړل.

د خاورو لاندې ښار

په هر ذکر شوي ځای کې د لوبښو، سیرامیکو توکو او محصولاتو تولید د خامو موادو ډول، رنگ او ډیزاین کې لږ توپیر سره چمتو کیږي او له همدې امله د هرې سیمې محصولات په اسانۍ سره د محصولاتو نورو ځایونو څخه توپیر کېدی شي.

د وینس مجسمه؛ د لوبښو لومړني پیژندل شوي توکي د ۲۹,۰۰۰ څخه تر ۲۵,۰۰۰ مخکې له میلاد پورې اړه لري. د خټو دوی تارونه شتون لري چې رنگ شوي (د گل او چرګ ډیزاین) په سپینه گلېز باندې رنگ شوي گلېز سره چې د ۱۹ پېړۍ په لومړۍ نیمايي او د قاجار دورې پورې اړه لري.

د لوبښو جوړول د هغه وخت پورې اړه لري کله چې خلک په میدانونو کې اوسېدل او لومړۍ کلی جوړ شو او دا د اوسېدو ځای و. دا نمونه یا کندوان معمولا د خاورو زېرمو (نخیره) کولو له پاره جوړ شوي وو. د خټو لوبښي نه ویجاړونکي دي؛ خو له بلې خوا، د دغو کندوانو ترلاسه کول د لومړنیو انسانانو د ژوند مهمې برخې بیانوي (تشریح کوي).

د لوبښو جوړولو مرحلې:

د لوبښو د جوړولو او بدلولو مرحلې په لاندې ډول دي:

- د لاس په واسطه (پرتله د پوټیر څرخ) چې په بېلا بېلو لارو جوړېږي، د ویکینګ په شمول.
- د پوټیر څرخ سره
- د مجسمو یا مخلوط حجمونو په شکل کې د خټو د لوبښو جوړول، یانې (یعنې) د خټو لوبښو د ساتلو سربېره، دوی

د خاورو لاندې ښار

.....
د حیواناتو مجسمو یا مخلوط حجمونو په ښه جوړ کړي،
چې دا د کائناتو په اړه د دوی چلند ښه ده.
د خطاطۍ د پیل د وخت او منشاء په اړه مطالعه په لوبڼو
کې د نقاشیو له معاینې پرته ممکنه نه ده.
په ځانګړي توګه د پنځمې او شپږمې زیرزې مخکې له
میلاد څخه خواره په دې کې د نه منلو وړ رول لري.

په هنر کې د انسان لومړنۍ ریالیزم یوه اوږده پروسه ده، د غارونو د
انځورونو له پیل څخه د نباتاتو، حیواناتو او انسانانو انځورولو، د خټو
په لوبڼو کې، د خطاطۍ پیل پورې تړلی څو چې لوبڼې په لاس جوړ
شوي وي.

حقيقي لید د موټیفونو تسلط لري؛ دا د دې سره، سره چې د میسوپوټامیا
څخه پیل کېږي، کوم چې د مصر څخه دی، د انځورګر کرښه د
هیروګلیفونو سره خپل اوج ته ورسیده. په لوبڼو کې د نمونو د تکامل
پروسه، چې په نهایت کې د فکر د کرښې یا د فکر د کرښې د
اختراع لامل کېږي. دا د څو زره کلونو راهیسې یوه رجحان دی چې
د میلون مخکې له میلاد څخه شتون لري، دا د لاسي لوبڼو وخت دی.

د دویمې میلادي پېړۍ له پیل څخه د لوبڼو پر آثارو سربېره د
مشاهدې ښکارندويي کوي. دوی د اشارو سره یوه ځای شوي دي.

دا د دوهم زیرزې راهیسې رامینځته شوی یوه کرښه چې کریپتیک
وي ډیر لنډ او ګړندی لیکل کېږي. [۵]

یادونه: د کیندلو تر دې محاله د عینک مسو سیمې کې، لاندې خټو
لوبڼې تر لاسه شوي کوم چې د کوشان او ساسانیانو دورې پورې
اړه لري.

د خاورو لاندې ښار

.....

د خټو گلدانی انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د خټو سوريایي (صراحي) انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د خټو غلبېل (غریبال) انځور

د شیدو لوبښی انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د خټو لاستي لرونکو سوراځي (صراحي) انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د خټو لاستي لرونکو سوريي (صراحي) انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د سوراځي (صراحي) پاتې برخې انځور

د اوږو د پټک انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د خټو کوشنې د پکې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د خټو کوشنې دپېڅې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د خټو کوشنې د پېچې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د کوشنی سوراځی (صراحی) انځور

د خاورو لاندې ښار

د نندارتون ليدنې انځور

د خاورو لاندې ښار

د خټو بټۍ (بدنۍ) انځور

د خټو کوزې انځور

د خاورو لاندې ښار

د خټو کنډولي انځور

د خټو کاسي انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته څېرمه کټوو انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه لوبښو انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته څېرمه د جک او بتنی (بدنی) انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه خومونو انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته څېرمه لویښو ځینو برخو انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه لویښو انځور

د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته څېرمه خومونو انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه نغریو انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

اوسپنيز (فلزي) لوبښي:

د فلزي لوبښو لومړنۍ بېلگې د برونزو دورې پورې اړه لري، شاوخوا ۳۰۰۰ کاله له ميلاد څخه د مخه. سوميريان چې په ميسوپوتاميا کې اوسېدل د لومړي ځل له پاره د مسو او برونزو څخه د خوراکي او پخلي له پاره لوبښي جوړ کړل. دې لومړني فلزي لوبښي د خلکو د پخلي په لاره کې انقلاب راوست او د پخلي نوښت له پاره يې لاره اواره (هواره يا همواره) کړه. د عينک مسو سمې څخه تر او سه لاس ته راغلي اوسپنيزه (فلزي) لوبښي چې د مسو څخه جوړ شوي په لاندې ښو يا شکلونو کې ليدلۍ شوو.

مسي کاسو (تاتکي) انځور

مسي کاسي (مستوخورلو کاسي) انځور

د خاورو لاندې ښار

مسي کاسې انځور

مسي سايې انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

مسي ساپي انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

د کور سينگار وسايل:

آرائشي يا د سينگار کولو هنر په وروستيو کلونو کې د خلکو لخوا ښه راغلاست دی، لامل يې هم د خلکو د ژوند په بدلون کې موندل کېدې شي.

آرائشي لوازم چې عملي گټې لري آرائشي بلل کېږي، هغه وسايل چې د خای بدلولو او ښکلا کولو سربېره، د هغې کارول اسانه او ډير عملي کوي.

د مثال په توگه:

انوارۍ (الماری) د ښکلا سربېره، په سمه توگه د خای او تنظيم کولو کې هم مرسته کوي. فرنيچر لکه څوکی او ميزونه د خوب خونه ډيزاين برخه ده او په چاپيريال کې گټور او عملي ترتيبات رامینځته کوي.

له پخوانيو وختونو راهيسي خلک د خپلو کورونو د ښکلا کولو (سينگار) سره مينه درلوده.

انسانانو د غارونو پر دېوالونو د نقاشۍ له لارې چاپيريال ښايسته کړی او په هره دور کې يې د هنري او معمارۍ ډېر ارزښتناک کارونه کړي دي.

د نن ورځې معمارۍ او آرائشي هنرونو کې، ډيری خلک د خپل چاپيريال او کور ښکلا د خلاقيت او تازه نظرونو سره زياتولو په لټه کې دي.

د عينک مسو په سيمې کې لاس ته راغلي آرائشي وسايل په لاندې ډول دي:

د خاورو لاندې ښار

.....

د سيمرغ پاتي ټوټو انځور

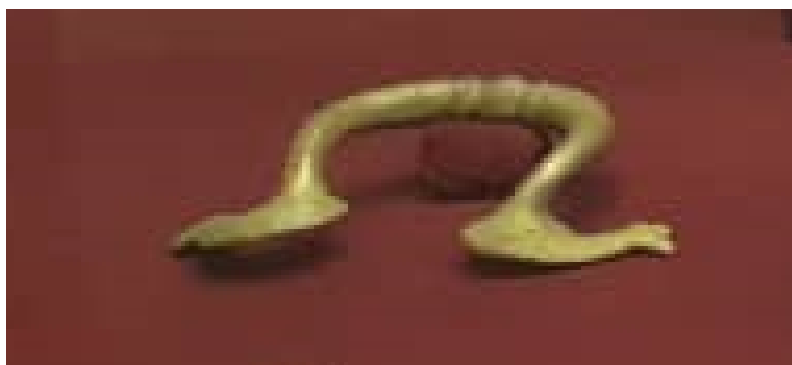

دېوالي سينگار انځور

د خاورو لاندې ښار

د لويښو لاستني انځور

د لويښو لاستني انځور

د خاورو لاندې ښار

.....

سرچینه:

۱. ژباړه له: <https://ps.wikipedia.org/wiki/>

۲. ژباړه له: <https://fa.wikipedia.org/wiki/>

۳. ژباړه له: <https://ps.wikipedia.org/wiki/>

۴. ژباړه له: <https://ps.wikipedia.org/wiki/>

۵. ژباړه له: <https://fa.wikipedia.org/wiki/>

۶. سیمیزې څېړنې او د سترگو لیدلۍ حال

۷. کتاب معمارۍ افغانستان

ترجمه: داکتر مهندس حشمت الله اتمر / سال ۱۳۹۳ هجری شمسی /
مطابق سال ۲۰۱۴ میلادی / مطبعه لاجورد/کارته سخی - مقابل
دروازه پوهنځی انجینری کابل.

۸. په کابل موزیم کې د عینک مسو تاریخي آثارو نندارتون څخه
لیدنه او انځور اخیستنه.

د خاورو لاندې ښار

.....

د چاپ شويو کتابونو لېست

۱. معمارۍ افغانستان
۲. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش شفاخانه ها)
۳. راهنمود طلايي
- (برای اساتید انستیتوت های تکنیکی و ساختمانی افغانستان)
۴. رسم تکنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد اول
۵. رسم تکنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد دوم
۶. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش اداری)
۷. معماری اصیل شهر کابل (مرادخانی)
۸. معماری شهر کابل (بی بی مهر و)
۹. افغانستان در قرن تکنالوژی
۱۰. زونبندی اقلیم و زلزله افغانستان
۱۱. صدقه جاریه / دنیای انجینری
۱۲. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت جلد اول (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۱۳. داستان حقیقی با مقیاس معماری
۱۴. فرار از کشور- با تصاویر مستند
۱۵. نقش دانشمندان مسلمان در فن معماری و مهندسی
۱۶. پخسه در افغانستان
۱۷. بنیا نگذاری اولین مساجد توسط افغانها در آسترلیا
۱۸. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت جلد دوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)

د خاورو لاندې ښار

-
۱۹. منار جام - الهامی برای قطب منار
۲۰. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد سوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۲۱. جام یا کلیان (کلان)
۲۲. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد اول
۲۳. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد دوم
۲۴. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد سوم
۲۵. چپر ته چې قانون نه شته (گډوډي د افغانستان په معماری کې)
۲۶. مدرنه جوما تونه ،، پخوا او نن ،،
۲۷. هله جور کو (نی پخسه - مقاوم زلزله)
۲۸. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مساجد)
۲۹. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مکاتب)
۳۰. هنر و صنعت چوب در مرادخانی
۳۱. هنر و پیشه حاکمی - زرگری در مرادخانی
۳۲. هیچ (چهل داستان واقعی)
۳۳. معماری اصیل شهر کابل
- (تشریح مورخ ۱۷ ماه میزان سال ۱۴۰۱ پوهنتون پولی
تخنیک کابل)
۳۴. ۴۰- چهل
۳۵. مجنون او گلچین (پښتو ناول)
۳۶. در جستجو (ناول به زبان دری)
۳۷. تفاوت ها تفاوت می آورد (کتاب تصویری)
۳۸. مجموعه از دروس دینی مولوی صاحب خیرالله مخدوم
(جلد اول)

د خاورو لاندې ښار

.....

۳۹. برف ها آب ميشود
۴۰. رسم و تخنيک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد سوم
۴۱. آرزو و امید (ناول به زبان دری)
۴۲. بودا ښکاري (پښتو ناول)
۴۳. نامنوني ژوي (پښتو ناول)
۴۴. د اسلامي معمارۍ پيل
۴۵. حيوانات شوخ (ناول به زبان دری)
۴۶. مجموعه از دروس دينی مولوي صاحب خيرالله مخدوم (جلد دوم)
۴۷. د شپېلۍ مينه (مه ينه) په کچه گړۍ کې (پښتو ناول)
۴۸. حشمت خان د کلا معماري
۴۹. د افغان الک او آذري جلی مينه (پښتو ناول)
۵۰. د وچو بڼونه او پارکونو معماري
۵۱. د يوې ښونکې مینان په يوه ټولگي کې (پښتو ناول)
۵۲. د ژرنده گړي ماما مينه (پښتو ناول)
۵۳. په اسلامي نظام کې ودانيز پرمختگ
۵۴. شپنه ادې (پښتو ناول)
۵۵. بي زده کړې پوی (پښتو ناول)
۵۶. د مينې تاو (پښتو ناول)
۵۷. (BIM) په خپله ژبه - په نړۍ کې تر ټولو نوې او گړندۍ کړنلاره د معمارانو او انجینېرانو (انجینرانو) له پاره
۵۸. مجموعه از دروس دينی مولوي صاحب خيرالله مخدوم (جلد سوم)
۵۹. سيدو او عيدو - د کوشنيوالي خواره ملگري (پښتو ناول)
۶۰. د يوې مياشتې ناولي (پښتو ناول)
۶۱. د خاڅکو هار (د يوه سړی لنډې کيسې)

د خاورو لاندې ښار

.....

۶۲. د کابل ښار اصلي معماري (مراد خانۍ)
۶۳. کوشنۍ سوداګره (پښتو ناول)
۶۴. د کابل ښار معماري - **بي بي مهر**
۶۵. سرغندوی (ناب، مشهور) پوږي
۶۶. ډارونکۍ سپلاډ (پښتو ناول)
۶۷. خواریکښ قاضي (پښتو ناول)
۶۸. د پخوانیو جوماتونو **توپیر** د نن سره
۶۹. د مور **وژونکۍ (قاتل)**، (پښتو ناول)
۷۰. د مور مېړه (پښتو ناول)
۷۱. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم
(جلد چهارم)
۷۲. لېونی **ملا** (پښتو ناول)
۷۳. **خوان شهید** (پښتو ناول)
۷۴. **توده برستن** (پښتو ناول)
۷۵. نورک اکا (پښتو ناول)
۷۶. غریبک (پښتو ناول)
۷۷. د ژوند **خوږې** او **ترخې** (پښتو ناول)
۷۸. الماء [دیارس کلنه فلسطینۍ انجلۍ تر نږدې ودانۍ (پښتو ناول)]
۷۹. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم
(جلد پنجم)
۸۰. ادبي لښتې / خمچه های ادبی
۸۱. د ښاروالۍ کاریګر (پښتو ناول)
۸۲. د خاورو لاندې ښار (د عینک مسوکان ته څېرمه)

د خاورو لاندې ښار

.....

د کار لاندې کتابونو لېست

۱. شهرى زیر خاک (نزدیک معدن مس عینک)
۲. هنر خطاطی و میناتورى در مراد خانى
۳. هنر کلالى در مرادخانى
۴. لیونى لېوه
۵. سپین کارغه
۶. سور تنور
۷. خره بیزو
۸. بندي مرغه
۹. بي وخته باران
۱۰. د ژوند پای

د خاورو لاندې ښار

.....

د امکان او وخت په صورت کې

۱. پخسه در افغانستان (به زبان انگلیسی)
۲. تاریخ معماری افغانستان
۳. حویلی های آسمان خراش
۴. ارتباط گذشته، حال و آینده در معماری
۵. استعداد، سرعت و اقتصاد در معماری افغانستان
۶. شیطان چراغ
۷. خاطره ها

City under the Soil

Near Aynak Copper Mine

Written by: Architect PHD Hashmatullah Atmar

Date: May - June /2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library